

MAPA PUTA ZA CIRKULARNU EKONOMIJU ZA OPŠTINU MOJKOVAC

ANALIZA STANJA I MAPA PUTA

Maj, 2024.

SADRŽAJ:

OPŠTE INFORMACIJE	4
SPISAK SKRAĆENICA.....	5
Uvod	6
1. Opšti podaci o opštini MOJKOVAC	7
1.1 Osnovne karakteristike	7
1.2 Klima.....	8
1.3. Vodoprivreda.....	9
1.4. Pošumljenost i zaštićena područja.....	10
1.5. Saobraćaj i infrastruktura.....	11
1.6. Privreda	13
1.6.1. Preduzeća	16
1.6.2. Zanat.....	16
1.6.3. Uslužni sektor	17
1.7. Zaposlenost i zarade	18
2. Vizija razvoja cirkularne ekonomije.....	19
3. Analiza postojećeg stanja	21
3.1. Javne usluge i izgrađeno okruženje	22
3.1.1. Upravljanje vodama.....	23
3.1.2. Upravljanje otpadom i održavanje čistoće.....	24
3.1.3. Mobilnost (Javni prevoz).....	25
3.1.4. Rasvjeta – sistem javnog osvjetljenja.....	26
3.1.5. Pijace	26
3.1.6. Javne zelene površine.....	26
3.2. Energetika i energetska infrastruktura (obnovljivi izvori energije i energetska efikasnost).....	27
3.3. Dobro upravljanje i zelene javne nabavke.....	27
3.4. Moderna i inovativna privreda i preduzetništvo, digitalizacija i slijedljivost.....	27
3.5. Poljoprivreda	28
3.6. Turizam	29
4. Kapacitet za tranziciju ka cirkularnoj ekonomiji	31
4.1. Kapacitet zaposlenih u jedinici lokalne samouprave.....	31
4.2. Kapacitet zainteresovanih strana.....	31
4.2.1. Najznačajnije TV i radio stanice	32

4.3.	Kapacitet organizacija civilnog društva	32
4.4.	Kulturološka spremnost i motivacija građana za prelazak na cirkularnu ekonomiju	33
5.	Ključni izazovi i rezultati analize stanja i zaključci.....	34
5.1.	Ekonomski razvoj	34
5.2.	Analiza javnih politika i regulatornog okvira	34
6.	Smjernice za Institucionalnu podršku za razvoj CIRKULARNE EKONOMIJE.....	35
7.	Prioritetne oblasti razvoja cirkularnosti za JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE	36
7.1.	Prioritetne aktivnosti za razvoj cirkularne ekonomije	37
7.2.	Preporuke prioritetnih oblasti za razvoj cirkularne ekonomije	42
8.	Praćenje napretka u implemetaciji mape puta (monitoring)	43
8.1.	Izveštavanje o napretku u razvoju cirkularne ekonomije	43

OPŠTE INFORMACIJE

NAZIV DOKUMENTA:	MAPA PUTA ZA CIRKULARNU EKONOMIJU ZA OPŠTINU MOJKOVAC / ANALIZA STANJA I MAPA PUTA
PROJEKAT:	BEST SARADNJA U UPRAVLJANJU OTPADOM – DO ODRŽIVE ŽIVOTNE SREDINE
DONATOR:	EVROPSKA UNIJA
PARTNERI:	CENTAR ZA EKOTOKSIKOLOŠKA ISPITIVANJA – CETI, OPŠTINA MOJKOVAC (ZA CRNU GORU)
OBRAĐIVAČ:	E3 CONSULTING D.O.O.

Ovaj dokument sačinjen je u okviru projekta koji je finansirala Evropska unija kroz program prekogranične saradnje između Srbije i Crne Gore (IPA II 2014 – 2020.)

SPISAK SKRAĆENICA

BDV –	Bruto dodata vrijednost
BDP	Bruto domaći proizvod
JLS	Jedinica lokalne samouprave
CE	Cirkularna ekonomija
UN	Ujedinjene nacije
NVO	Nevladina organizacija
MSP	Mala i srednja preduzeća
MMSP	Mikro, mala i srednja preduzeća i preduzetnici
NALED	Nacionalna alijansa za lokalni ekonomski razvoj
NIO	Naučno-istraživačke organizacije
RSM	Radio stanice Mojkovac
UNDP	Program za razvoj Ujedinjenih nacija

UVOD

Projekat „BEST“ koji se finansira iz sredstava EU, a koji sprovodi NALED sa partnerima čiji je cilj unaprjeđenje infrastrukture za prikupljanje otpada i primarnu selekciju u Novom Pazaru, Tutinu, Mojkovcu, Bijelom Polju i Kolašinu. Projekat je pored primarnog unaprjeđenja sistema upravljanja otpadom vrlo direktno namijenjen unaprjeđenju kapaciteta lokalnih samouprava da upravljaju otpadom i povećaju razvrstavanje otpada (primarna selekcija) i podignu svijest o značaju cirkularne ekonomije (CE).

Srbija i Crna Gora su se u procesu pristupanja Evropskoj uniji obavezale da će uskladiti nacionalno zakonodavstvo sa regulativom Evropske unije i ispuniti zahtjeve poglavlja 27 koje se odnosi na zaštitu životne sredine. Početkom prošle godine u Srbiji je usvojen Program upravljanja otpadom 2022-2031 čiji je glavni cilj da sistem upravljanja otpadom krene da se odvija u skladu sa EU propisima, a ključnu ulogu u njemu imaju lokalne samouprave. Do kraja 2029. godine u Srbiji treba da se uspostavi odvojeno prikupljanje papira, metala, stakla i tekstila, poveća stopa reciklaže i očiste divlje deponije.

Sa sličnim izazovima suočene su i institucije u Crnoj Gori, gdje na lokalnom i nacionalnom nivou oko polovina komunalnog otpada završava na nesanitarnim deponijama, zbog nedostatka kanti za odlaganje.

Projekat „BEST“ se, uz podršku Evropske unije, sprovodi u partnerstvu sa Centrom za ekotoksikološka ispitivanja, opštinom Mojkovac i JKP „Gradska čistoća“ Novi Pazar, a na unaprjeđenju sistema radiće se i u opštinama Kolašin, Bijelo Polje i Tutin. Sve lokalne samouprave dobiće stručnu podršku u razvijanju planova upravljanja otpadom koje su u obavezi da imaju, mapa puta za cirkularnu ekonomiju i akcionih mjera za javno-komunalna preduzeća. Fokus će biti i na kampanjama podizanja svijesti među građanima o pravilnom razdvajanju otpada u domaćinstvima.

Projektna aktivnosti su podijeljene u sljedeće grupe:

1. Razvijanje zajedničkih rješenja za efikasno upravljanje otpadom ova aktivnost pored operacionalizacija rada Radne grupe obuhvata i razvijanje relevantnih dokumenata na projektu,
2. Razmena iskustva i izgradnja kapaciteta JKP i opštine za uvođenje prikupljanja i separacije otpada obuhvata organizovanje radionica i treninga na kojima će takođe učestvovati članovi Radne grupe,
3. Opremanje opština za primarnu selekciju, sakupljanje i reciklažu otpada i
4. Podizanje svijesti građana i organizacija civilnog društva.

Novi Pazar i Mojkovac uskoro će dobiti dodatnih 2.000 kanti za razdvajanje ambalažnog otpada i presu za otpad koji se reciklira, kako bi se smanjile količine otpada koje završavaju na lokalnim deponijama.

Kako je primarna selekcija tek u začetku u ovim krajevima, partneri na projektu će raditi na razvijanju tzv. sistema dvije kante, u kojem je jedna kanta namijenjena za mješoviti otpad, dok je druga predviđena za reciklabilni ambalažni otpad, poput PET ambalaže, aluminijumskih limenki i papira. Nakon što nove kante stignu u Mojkovac i Novi Pazar, predstavnici JKP-a i opština proći će i kroz niz obuka na kojima će naučiti kako se pravilno prikuplja i tretira otpad. Cilj je da do 2025. novi sistem razdvajanja otpada obuhvati 1.000 domaćinstava i deset poslovnih centara, a da se procenat prikupljanja unaprijedi za 20% u Novom Pazaru, gdje se trenutno pravilno tretira samo 1,6% ukupnog reciklabilnog otpada. U Mojkovcu je ovaj procenat i dalje na nuli, zbog čega je cilj da se za dvije godine sakupi 396 tona i preda na reciklažu.

1. OPŠTI PODACI O OPŠTINI MOJKOVAC

1.1 Osnovne karakteristike

Sjeverni region je izrazito visokoplaninski dio teritorije, koji je ispresijecan riječnim dolinama i po svojim karakteristikama reljefa, u mnogim svojim djelovima ima izgled i oblike karakteristične za alpske predjele. Obradive poljoprivredne površine smještene uz riječne doline i strane, prostrani pašnjaci, veliki kompleksi kvalitetnih šuma (bukovih i četinarskih), značajne rezerve uglja, olova i cinka, veliki hidroenergetski potencijal i na većini područja veoma povoljni uslovi za razvoj planinskog i lječilišnog turizma, predstavljaju najznačajnije prirodne resurse i potencijale ovog područja. Sjeverni region zauzima preko polovinu ukupne površine Crne Gore (7304 km²) i u osnovi ga čine predjeli definisani kao oblast Središnjih visokih zaravni i oblast Sjeveroistočne Crne Gore, sa administrativnim centrima Kolašin, Mojkovac, Žabljak, Savnik, Plužine, Pljevlja, Bijelo Polje, Petnjica, Berane, Andrijevica, Plav, Gusinje i Rožaje.

Područje opštine Mojkovac pripada Sjevernom regionu Crne Gore, njegovom izrazito planinskom dijelu. Zahvata srednji dio rječnog toka Tare između planina Bjelasice i Sinjajevine. Ukupna površina opštine je 367 km², što čini 2,6% ukupne teritorije Crne Gore i po površini je jedna od manjih opština u Crnoj Gori.

Opština Mojkovac ima 14 ruralnih naselja u kojima ukupno ima veći broj stanovnika nego u samom gradskom jezgru. Neki zvanični podaci o opštini dati su u tabeli 1. Postoji 15 naselja: Polja, Podbišće, Prošćenje, Bistrica, Štitarica, Gojakovići, Kaludra, Dobrilovina, Buren, Barice, Doke, Kosovska glava, Karaula, Stevanovac i Grad Mojkovac. Geografski položaj opštine Mojkovca prikazan je na slici 1.

Slika 1 Položaj Opštine Mojkovac u Republici Crnoj Gori

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine Opština Mojkovac je imala 8.622 stanovnika, dok je prema popisu iz 2023. godine broj stanovnika 6.824. Podaci popisa iz 2023. godine se još uvijek obrađuju.

Tabela 1. Osnovne informacije o opštini Mojkovac

1.	Područje	367 km ² (2,6% od ukupne površine Crne Gore)		
2.	Populacija	(1.39 % od ukupnog broja stanovnika Crne Gore)		
3.	Gustina naseljenosti	27,43 pop./km ²		
4.	Stanovništvo prema polu	Muški	4352	50,48 %
		Ženski	4270	49,52 %
5.	Stanovništvo prema tipu	Gradsko	3590	41,64 %
		Seoski	5032	58,36 %

Izvor: Uprava za statistiku Crne Gore – MONSTAT <https://www.monstat.org/cg/> (Prema popisu stanovništva u Crnoj Gori 2011.)

Prema Popisu iz 2011. godine, gustina naseljenosti u Opštini Mojkovac je iznosila 27,4 st/km². Što se tiče stanovništva Mojkovca po starosnim grupama 17,95% čine stanovnici od 0 do 14 godina, 68,05% od 15 do 64 i 14% čini stanovništvo starije od 65 godina, populacija opštine Mojkovac spada u kategoriju regresivnog, odnosno starog stanovništva.

Zabilježeni demografski trendovi predstavljaju značajnu prijetnju za dalji razvoj Mojkovca, posebno u pogledu razvoja tržišta rada i priliva novih investicija. Prema podacima MONSTAT-a o unutrašnjim migracijama,¹ migracija stanovništva, iako negativna, se smanjuje. U 2006. godini 1,3% stanovnika odjavilo je boravak iz Mojkovca, Za 2009. godinu migracioni saldo je iznosio -60, za 2010. godinu -72, a za 2011. godinu -84.

Ovo područje je bilo poznato u istoriji Crne Gore prioritarno po ranom rudarenju. Prvi pisani tragovi rudarstva datiraju iz perioda srpske srednjovekovne države, perioda vladavine dinastije Nemanjić. Rudarsko naselje Brskovo pominje se u istorijskom zapisu iz 1254. godine. Rudarsko i trgovačko naselje, trg je tokom svog najvećeg procvata preraslo u mali grad, oko 1280. godine. Prema nekim predanjima, ime Mojkovac je nastalo spajanjem riječi "moj kovanice" (Moj kovani novac- Mojkovac), koji je izgovorio kralj Uroš I dok je kovao srebrne kovanice na području Brskova.

1.2 Klima

Naselje Mojkovac, na nadmorskim visinama od 800-850 mnm, smješteno je u Mojkovačkom proširenju doline rijeke Tare, okruženo planinskim padinama. Podaci za Meteorološke stanice Kolašin i Žabljak pokazuju da je u periodu 1961.-1990. godine srednja godišnja temperatura u Mojkovcu 9,5°C, najtopliji mjesec je juli sa srednjom temperaturom 19,2°C, a najhladniji januar -0,1°C.

U dolini Tare moguća pojava mraza je 188 dana godišnje, od 12.10. do 18.04. Vegetacioni period u dolini Tare traje od 60- 160 dana (planinski-dolinski pojas). Apsolutni minimum zabeležen je 26.1.1953.godine - 29,4°C, a apsolutni maksimum 36,0°C 29.08.1956.godine. Srednje termičko kolebanje je na području Mojkovca oko 40,0°C. Godišnje ima prosječno 128 mraznih dana (97 najviše u periodu decembar, januar i februar, kada su česte pojave „ujezeravanja“ hladnog vazduha na dnu doline Tare).

¹ Osobe koje su prijavile i odjavile boravak u opštini. Ne postoje podaci o migracijama van Crne Gore na godišnjem nivou.

1.3. Vodoprivreda

Opština Mojkovac je bogata vodnim resursima. Tara je najduža crnogorska rijeka (oko 150 km) koja od Feratova Polja do Donje Dobrilovine teče kroz teritoriju opštine Mojkovac.

Najveći dio teritorije opštine Mojkovac pripada upravo slivu rijeke Tare, a manji dio slivu rijeke Lepešnice. Desne pritoke ovog dijela Tare su Bjelojevička rijeka i Rudnica. Lijeve, mojkovačke, pritoke Tare su Štitarička rijeka i Bistrica.

Takođe, područje opštine je bogato podzemnim vodama i postoje brojna vrela, česme i bunari. Najpoznatiji su povremeni i stalni izvori (kontaktne na višim kotama u terenu i bazične u koritima rijeke Tare i njenih pritoka- Bistrica, Lijevak, Lepešnica, Štitarica, Bjelojevička rijeka), kaptirane izvore iznad Gojakovića koji su uključeni u vodovodni sistem Mojkovca, istražno – eksploatacione bušotine u bližoj zoni izvora Ravnjak i ponore na kontaktu propusnih i nepropusnih stijena. U najmoćnije izvore ubrajaju se izvor Štitaričke rijeke (Štitarica ispod Provalije) i izvor Bistrice (Ravnjak).

U Strateškom planu razvoja opštine Mojkovac, kao Projekat 55, prepoznata je potreba Zaštite i uređenje izvorišta gradskog vodovoda Gojakovići.

Površinski vodni resursi na teritoriji opštine Mojkovac ugroženi su na više načina: ispuštanjem komunalnih otpadnih voda iz naselja, atmosferskih otpadnih voda, otpadnih voda iz industrijskih postrojenja, primjenom agrohemijских sredstava u poljoprivredi, formiranjem smetlišta i drugih nehigijenskih odlagališta otpada na obalama riječnih tokova.

Komunalne i atmosferske otpadne vode Mojkovca odvođe se u postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda. Formirano gradsko smetlište u naselju Podbišće (na samoj obali rijeke Tare), kao i manja nehigijenska smetlišta u ostalim seoskim naseljima, locirana uglavnom u dolinama riječnih tokova manjim obimom zagađuju površinske i podzemne vode (atmosferske padavine u kontaktu sa otpadom infiltriraju štetne materije u zemljište).

Tabela 2. Vodovodna i kanalizaciona mreža na teritoriji opštine Mojkovac

Podatak	Vrijednost	Godina
Dužina vodovodne mreže (km)	51	(2022)
Broj priključenih subjekata na vodovodnu mrežu	2 426	(2023)
Dužina kanalizacione mreže (km)	/	(2022)
Broj priključenih subjekata na kanalizacionu mrežu	1078	(2023)

Izvor: Godišnji izvještaj o realizaciji godišnjeg programa obavljanja komunalnih djelatnosti za 2023. godinu. JKP Gradac" Mojkovac

Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda sa pripadajućom kolektorskom mrežom predstavlja veoma važan projekat sa aspekta održivog razvoja, čijom će se adaptacijom na ekološki prihvatljiv način riješiti problem prikupljanja i tretiranja otpadnih voda i poboljšati opštih uslova, kvaliteta života i zdravlje građana. Završena je tehnička dokumentacija koja uključuje modernizaciju rada samog postrojenja SCADA sistemom, zamjenu mehaničkih elemenata (kompresori, pumpe, miješači, ventili itd.), komplet zamjena elektro instalacije, zamjena cjevovoda.

Tokom 2023. godine ugrađena je nova potopna pumpa za sakupljanje površinskog mulja.

1.4. Pošumljenost i zaštićena područja

Geografski položaj i različiti klimatski uticaji presudno su djelovali na razvoj raznovrsne autohtone flore i vegetacije na području opštine Mojkovac

Glavne tipove šuma, počev od kanjona Tare, čine šumske zajednice: šume vrbe (*Salicetum*) oko Tare, šume crnog graba i bukve (*Ostryo-Fagetum*) u kanjonu Tare, šume crnog bora (*Pinetum nigrae*) padine kanjona Tare, Crna poda i Bistrica, šume hrasta i graba (*Quercus-Carpinetum*) Prošćenje, Lepenac i Krstac, šume bukve (*Fagetum moesiaca*) na prostoru Lepenca, Uloševine, padine Sinjajevine od Gojakovića do Katuničkog brda i Štitarica, šume jele i bukve (*Abieto-Fagetum*) u Jezerskoj gori, Štitaričko Jelje, Palješka gora i Petrovića omar, šume smrče i jele (*Abieti-Piceetum*) u Petrovića omaru i šume smrče (*Piceetum excelse*) u Petrovića omaru. Najviši šumski pojas čine šume subalpijske bukve (*Fagetum subalpinum*), šume subalpijske smrče (*Piceetum subalpinum*) ili šume bukve i planinskog javora (*Aceri-Fagetum*) u Palješkoj gori i Jezerskoj gori. Fragmentarno se javljaju šume munike (*Pinetum heldreichi*) na strmim padinama Sinjajvine.

Na području opštine Mojkovac najveće prostranstvo obuhvataju šume oko 50%, livade i pašnjaci preko 35%, a šikare i neobraslo šumsko zemljište, kamenjari, vodene površine, njive i voćnjaci, izgrađeni prostori i dr. oko 15%.

Najčešće zajednice su mješovite šume bukve sa jasenom, jelom, jovom, bjelicom, a javljaju se i zajednice: smrčeve šume, crnog i bijelog graba, niske kleke i divlje ruže. U rezervatu Crna Poda je bukovo stanište ali dominira četinar crni bor sa stablima starim i do 400 godina. Na visinama iznad 1000m su mješovite sastojine smrče i dominirajuće jele. Prema Gostilovini lišćari rastu i na terenima visine do 1500m, iako se oni javljaju uglavnom kao mješovite šume na visinama 800 - 1200m (bukva, javor, jasen, grab). Oko Zabojskog jezera su četinari jela i dominirajuća smrča. Od prizemne flore postoji kupina, malina, šumska jagoda, a na višim terenima i borovnice.

Posebno vrijedne biljne vrste na širem prostoru su: bor krivulj (u nacionalnom parku Durmitoru i na Bjelasici), tisa i božikovina (na području cijele Crne Gore). Ove vrste se ne smiju izmještati, uništavati ni ugrožavati, na bilo koji način. Endemične biljne vrste su predstavljene munikom (nalazište iznad Bistrice u kanjonu Tare), medveđom lijeskom (nalazište u Gojakovicima, zna se za svega 2 stabla), planinskim javorom (Bjelasica) i dekorativna likovica (Sinjajevina i Bjelasica). Rijetke i prorijeđene vrste prikazane su kroz runolist (Sinjajevina), lincuru (Bjelasica i Sinjajevina), tisu (dolina Tare) i dr.

Šumarstvo Ukupna površina šuma i šumskih neobraslih zemljišta na teritoriji opštine Mojkovac je preko 21.000ha. Šumom obraslo je oko 18.000ha ili oko 49% površine opštine, što je više od stepena šumovitosti Crne Gore. Ovoliki procenat šumovitosti ocjenjuje se kao povoljan sa aspekta zaštite i unaprjeđenja životne sredine.

Drvena zapremina šuma (bez šuma posebne namjene u kojima drvena zapremina nije procjenjivana) iznosi 2.318.400m³, a godišnji zapreminski prirast 47.800m³. U drvnoj zapremini učešće četinarara je 30%, a lišćara 70%. Prosječna drvena zapremina je 146m³/ha, a prosječni zapreminski prirast 3,0m³/ha.

U državnom vlasništvu je 14.970ha ili 84% a u privatnom vlasništvu 3.169ha ili 16% šuma. Struktura površine šuma prema uzgojnom obliku je sledeća: visoke šume 67%, izdanačke šume 30% i šibljiaci 3%. Prema osnovnoj namjeni šume su razvrstane na:

- privredne šume, površine 12.668ha 71,0%
- zaštitne šume, površine 3.162ha ili 17,7%
- šume posebne namjene, 2.003ha ili 11,3%.

U privrednim šumama prioritetni cilj je ostvarivanje maksimalne i trajne proizvodnje drveta i ostalih šumskih proizvoda uz očuvanje proizvodne snage staništa. Značajni kompleksi ovih šuma su: Palješka gora, Štitarica, Jezerska gora, Petrovića omar i Lepenac. Zaštitne šume imaju prvenstveno zaštitnu funkciju: zaštita zemljišta od erozije, zaštita izvorišta vodosnabijevanja, zaštita od usova, zaštita od poplava i pojas šuma na gornjoj granici šumske vegetacije.

U šume posebne namjene izdvojene su šumske zajednice koje imaju poseban oblik zaštite i predstavljaju rezervate prirode, zajednice rijetkih i ugroženih vrsta značajnih za očuvanje biodiverziteta i genofonda. Ove šume pripadaju nacionalnim parkovima: Durmitor površine 1.869ha i Biogradska gora 134ha.

1.5. Saobraćaj i infrastruktura

U Sjevernom regionu Crne Gore, opština Mojkovac zauzima centralni, povoljan geo-saobraćajni položaj, imajući u vidu njenu poziciju na glavnim saobraćajnim koridorima

Rastojanje Mojkovca od pojedinih opštinskih centara u Crnoj Gori je sljedeće: do Podgorice 92km, do Kolašina 21km, do Bara 141km, do Bijelog Polja 29km, do Pljevalja 83km.

Na osnovu Odluke o kategorizaciji državnih puteva ("Službenom listu CG", br. 64/2019 od 25.11.2019. godine) jedini magistralni put na teritoriji opštine je M-2 :

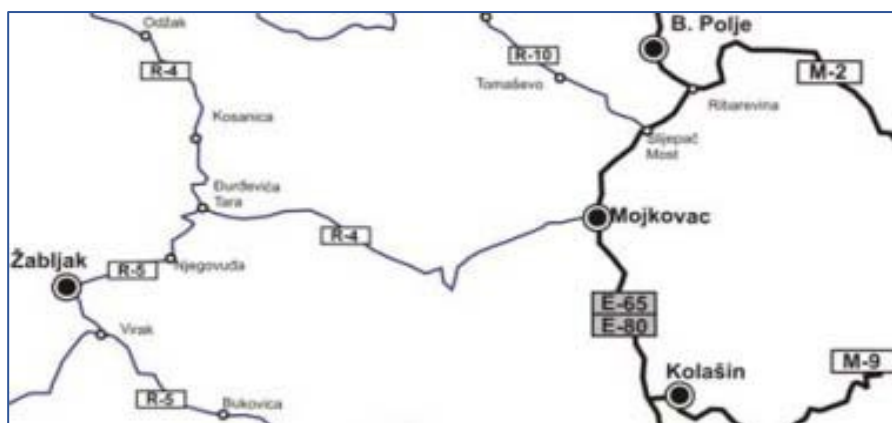
- M-2 Petrovac (raskrsnica sa M-1)- Sotonići- Virpazar 1 (raskrsnica sa M-1.1)- Virpazar 2 (raskrsnica sa R-15)- Golubovci (obilaznica) Podgorica 1 (raskrsnica sa M-3)- Podgorica 2 (raskrsnica sa M- 4)- Podgorica 4 (raskrsnica sa R-27)- Bioče (raskrsnica sa R-13)- Mioska (raskrsnica sa R.21)- Kolašin (raskrsnica sa R-13)- Mojkovac (raskrsnica sa R-10)- Slijepač Most (raskrsnica sa R-11)- Ribarevina (raskrsnica sa M-5)- Bijelo Polje (obilaznica)- Barski Most (granica sa Srbijom);
- Dionica Mijatovo Kolo – Mojkovac – Kraljevo Kolo. Prosječna širina kolovoza iznosi 7m, dok na dijelu kroz Mojkovac u poprečnom profilu postoji trotoar u dužini od 2 km. Put je u cjelosti sa savremenim kolovozom (asfalt).

Na teritoriji Crne Gore magistralni put M - 2 uključuje se u osnovni pravac E puteva sa oznakama E- 80, odnosno E- 65, preko kojih se ostvaruju veze sa Italijom. Teritorijom opštine pruža se u dužini od 20 km

Regionalni putevi:

- R-4 Dajevića Han (raskrsnica sa R-3)- Čemerno (granica sa Srbijom)
- R-10 Đurđevića Tara (raskrsnica sa M-6)- Mojkovac (raskrsnica sa M-2)

Od Mojkovca na sjeverozapad pruža se regionalni put na teritoriji Opštine, R – 4, od Mojkovca preko Đurđevića Tare do Pljevalja. Teritorijom opštine pruža se u dužini od 32 km na dionici Mojkovac – Dobrilovina. Na dijelu kroz Mojkovac u poprečnom profilu postoji trotoar u dužini od 2 km. Put je u cjelosti sa savremenim kolovozom (asfalt). Stanje vertikalne signalizacije je loše dok horizontalna uopšte ne postoji.

Slika 2 Regionalni putevi na teritoriji Opštine Mojkovac (Izvor: Prostorno - urbanistički plan opštine Mojkovac do 2020.god)

Sa druge strane lokalni putevi su izuzetno skromnih građevinsko-tehničkih elemenata i u lošem stanju. Takođe, značajni dio saobraćajne mreže čini sistem lokalnih i nekategorisanih puteva.

Prosječna gustina lokanih puteva u Opštini Mojkovac iznosi 20,16 km/100 km².

Mreža lokalnih puteva na području opštine je ukupne dužine 74 km, od čega je 42,5 km asfaltirano dok je 31,5 km makadam. Asfaltni kolovozni zastor je dotrajavao i u lošem je stanju. Svi lokalni putevi su male širine kolovoza (2,5- 3m) i nepovoljnih tehničko-eksploatacionih karakteristika čime je onemogućeno normalno odvijanje saobraćaja, posebno u zimskim uslovima.

Dužina nekategorisanih puteva na teritoriji opštine iznosi 290,3 km, 2,2 km je asfaltirano, 77,8 km je makadam dok je 210,3 km zemljanih puteva. Svi nekategorisani putevi su izuzetno skromnih građevinsko-tehničkih elemenata i u lošem stanju.

Takođe se nalazi na pravcu željezničke pruge Beograd – Bar. Kroz teritoriju opštine Mojkovac prolazi željeznička jednokolosječna pruga normalne širine kolosjeka Vrbnica – Bar, dio pruge Beograd – Bar koji prolazi kroz Crnu Goru. Ova pruga je saobraćajni infrastrukturni objekat u Crnoj Gori sa najvećim međunarodnim značajem. Pruga Vrbnica- Bar u cjelosti je elektrificirana monofaznim sistemom 25 kV 50Hz i kategorisana je kao pruga D4 (najveće dopušteno opterećenje 22,5t/osovini ili 8t/m'). Projektovane brzine, uslovljene minimalnim radijusom krivine i maksimalnim nagibom nivelete, kreću se od 70- 90km/h na pruzi Vrbnica- Bar. Najveće dopuštene brzine, uslovljene stanjem elemenata gornjeg stroja (geometrije kolosjeka) kao i stanjem objekata i trupa pruge, kreću se od 60 do 90km/h na pruzi Vrbnica-Bar.

Teritorijom opštine Mojkovac željeznička pruga se pruža od stacionaže 317+500 do stacionaže 335+750 u dužini od 18250m.

Kompleks željezničke stanice je lociran u naselju Mojkovac u blizini industrijske zone.

Željeznička stanica ima ukupno 4 kolosjeka, od čega je jedan manipulativan, dva su putnička i jedan je teretni. Stanični objekat obuhvata staničnu zgradu i magacin sa rampom dužine L=80m. Dnevno kroz željezničku stanicu Mojkovac prođe 7 – 8 teretnih vozova.

Najbliži stalni aerodrom je u Podgorici.

1.6. Privreda

Prema Stepenu razvijenosti jedinica lokalne samouprave² Crne Gore, opština Mojkovac zauzima 15 mjesto od ukupno 24 opštine u Crnoj Gori. Pripada četvrtoj grupi sa Indeksom razvijenosti od 77,48.

Privreda opštine Mojkovac je raznovrsna i zavisi od prirodnih resursa i industrijskih grana. Ključne tačke o privredi opštine Mojkovac:

- **Poljoprivreda:** Stanovništvo Mojkovca tradicionalno se bavilo poljoprivredom. Stočarstvo je primarna privredna grana, posebno u planinskim krajevima. Na prostranim planinskim pašnjacima, uzgajaju se ovce. Zemljoradnja se takođe razvijala, a na seoskim gazdinstvima uzgajaju se kulture kao što su krompir, kupus, pasulj, luk i voće poput šljiva, jabuka i oraha.
- **Šumarstvo:** Oko 46,2% teritorije opštine Mojkovac pokrivaju šume. Ovaj region ima bogatstvo različitih vrsta drveća, uključujući vrbe, hrast, brezu, bukvu, jele, smrču, bor i muniku. Međutim, nekontrolisana sječa i eksploatacija prijetе ovom šumskom bogatstvu.
- **Industrija:** Nakon Drugog svjetskog rata, privredni razvoj Mojkovca zasnivao se na rudarstvu, drvnjoj i mašinskoj industriji. Rudnik "Brskovo" je bio važan izvor eksploatacije rude olova i cinka sve do kraja 80-ih godina. Takođe, fabrike "Tara-Precision" i "Tara-Aerospace" predstavljaju nosioce mašinske industrije u ovom kraju.

Industrija koja je bila glavna razvojna grana opštine gotovo da prestaje sa radom početkom 90-tih godina prošlog vijeka. Međutim i danas postoji drvoprerađivačka i metaloprerađivačka u manjem obimu, a vrše se istraživanja mineralnih sirovina na prostoru bivšeg rudnika olova i cinka "Brskovo".

Zbog velikih prirodnih potencijala kao nove prioritetne grane za razvoj opštine Mojkovac prepoznate su poljoprivreda i turizam. Zapadni dio opštine, uključujući Sinjajevinu, dolinu Tare i Prošćenske planine, predstavlja veliki potencijal za razvoj ruralnog turizma u kojem se kombinuje smještaj u seoskim kućama, organsko proizvedena hrana, planinarstvo, biciklizam, jahanje, kajak i rafting, paraglajding, turno skijanje, posmatranje prirodnih ljepota, ptica i drugih životinja, biljaka, te upoznavanje kulturne baštine uključujući katune, lokalnu hranu i proizvode.

U narednim tabelama su prikazane osnovne karakteristike privrede opštine Mojkovac, po podacima iz pregleda Privredne komore Crne Gore: Analiza poslovanja crnogorske privrede u 2023. godini.

⁹Izvor: <http://sluzbenilist.me/pregled-dokumenta/?id={CD7E9101-90E1-4879-BFC1-2D14A37DCDCA}>

Tabela 3. Osnovni podaci o privredi u opštini Mojkovac

Sektor	Broj priv. subjekata	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap	51-250 zap.	Preko 250 zap.	Prihodi (EUR)	Prihodi- učešće %	Broj zap.	Zaposl.- učešće %	Bruto zarade (EUR)	B. zar.- učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	2	1	0	1	0	0	676.394	2,0	15	2,1	126.651	2,1
Vađenje ruda i kamena	1	1	0	0	0	0	1.800	0,0	1	0,1	2.263	0,0
Prerađivačka industrija	25	14	9	1	1	0	13.556.329	39,9	225	31,3	2.074.719	34,2
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	2	1	1	0	0	0	94.646	0,3	3	0,4	10.729	0,2
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	1	0	0	0	1	0	998.357	2,9	72	10,0	595.490	9,8
Građevinarstvo	7	4	3	0	0	0	819.085	2,4	10	1,4	50.454	0,8
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	43	18	21	4	0	0	12.640.548	37,2	163	22,7	1.321.023	21,8
Saobraćaj i skladištenje	10	6	4	0	0	0	490.044	1,4	26	3,6	186.405	3,1
Usluge smještaja i ishrane	18	7	11	0	0	0	1.887.901	5,6	65	9,1	399.649	6,6
Informisanje i komunikacije	3	1	2	0	0	0	178.244	0,5	8	1,1	77.382	1,3
Finansijske djelatnosti i dj osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	2	1	0	0	1	0	1.569.902	4,6	89	12,4	906.261	15,0
Stručne, naučne i tehničke	8	4	4	0	0	0	149.473	0,4	16	2,2	97.156	1,6
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1	0	0	1	0	0	807.689	2,4	12	1,7	135.977	2,
Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	2	0	2	0	0	0	46.589	0,1	6	0,8	36.394	0,6
Zdravstvena i socijalna zaštita	3	1	2	0	0	0	59.019	0,2	5	0,7	19.306	0,3
Umjetnost, zabava i rekreacija	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Ostale uslužne djelatnosti	3	3	0	0	0	0	29.026	0,1	2	0,3	19.267	0,3
UKUPNO	131	62	59	7	3	0	34.005.047	100,0	718	100,0	6.059.126	100,0

Izvor: Privredna komora Crne Gore: Analiza poslovanja crnogorske privrede u 2023. Godini

Tabela 4. Opština Mojkovac – najzastupljeniji Sektor djelatnosti

1	G- Trgovina na veliko i na malo, popravka motornih vozila i motocikala	49
2	C- Prerađivačka industrija	28
3	H- Saobraćaj i skladištenje	10
4	I- Usluge pružanja smještaja i hrane	9
5	F- Građevinarstvo	8
6	N- Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	5
7	A- Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	2
8	Q- Zdravstvo i socijalna zaštita	2
9	E- Snabdijevanje vodom	1
10	J- Informisanje i komunikacije	1
11	L- Poslovanje nekretninama	1

U opštini Mojkovac najveći broj poslovnih subjekata je u sektoru G- Trgovina na veliko i na malo, popravka motornih vozila i motocikala, zatim u sektoru C- Prerađivačka industrija i u sektoru H- Saobraćaj i skladištenje.

Kada je u pitanju laka industrija u Mojkovcu su zastupljene sledeće grane:

- Prehrambena
- Tekstilna
- Drvna
- Industrija građevinskih materijala

Što se tiče prehrambene industrija postoji nekoliko preduzeća među kojima su najznačajnija: D.O.O. « Pam » koje se bavi otkupom i preradom divljih pečuraka, D.O.O. « Flores » čija je djelatnost proizvodnja čajeva. Oba preduzeća izvoze svoje proizvoda.

U oblasti tekstilne industrije posluje preduzeće MISS.

Opština Mojkovac obiluje šumama, pa su strateški pravci razvoje ove opštine jednim dijelom usmjereni i na drvnu industriju. Na ovoj teritoriji posluje nekoliko preduzeća iz ove oblasti, među kojima su najvažnija: D.O.O. Trudbenik i D.O.O. MZ – Masiv. Nekadašnji gigant drvni kombinat « Vukman Krušić » je zatvoren.

Industrija građevinskih materijala odnosi se na nekoliko preduzeća koja se uglavnom bave proizvodnjom betonskih blokova.

Od teške industrije prisutna je jednim dijelom metaloprerađa (A.D. « Tara » koja zalazi i u vojnu industriju), a takođe su tokom prethodne godine izvršena ispitivanja na kopovima nekadašnjeg rudnika « Brskovo » kako bi se obnovila grana industrije kao što je rudarstvo

Poslovno okruženje u opštini Mojkovac, iako značajno unaprijeđeno u posljednjih nekoliko godina, i dalje je u određenim aspektima nepovoljno. Nepovoljnost poslovnog okruženja se najviše ogleda u nedostatku planske dokumentacije, čije donošenje je bilo usporeno donošenjem planova na

nacionalnom nivou, koji u velikoj mjeri utiču i na prostorno planiranje u Mojkovcu (Prostorni plan Crne Gore, prostorni planovi posebne namjene za nacionalne parkove »Durmitor« i »Biogradska gora«). U pogledu stopa lokalnih poreza i iznosa lokalnih komunalnih taksi opština Mojkovac je na nivou prosjeka ostalih opština u Crnoj Gori.

Opština Mojkovac je relativno dobro povezana sa svim ostalim opštinama kontinentalnog regiona i njena lokacija u tom pogledu predstavlja značajnu razvojnu mogućnost opštine. Međutim, uprkos dobroj geografskoj poziciji kvalitet puteva, posebno lokalnih je na relativno niskom nivou i zahtijeva značajna ulaganja u budućem periodu.

1.6.1. Preduzeća

Mojkovac po veličini teritorije (2,6% ukupne teritorije) i broju stanovnika (1,5% ukupnog broja stanovnika) spada među pet najmanjih opština u Crnoj Gori. Međutim, po Indeksu razvijenosti opština³, Mojkovac zauzima 12 mjesto od ukupno 21 opštine u Crnoj Gori.

Posmatrano na nivou djelatnosti, najveći broj preduzeća u opštini Mojkovac je angažovan u djelatnostima trgovine na veliko i malo (26,2%), prerađivačke industrije (15,9%), saobraćaja, skladištenja i veza (7,1%), poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (4,4%) i građevinarstva (4,0%).

1.6.2. Zanat

U opštini Mojkovac posljednjih godina zabilježena je tendencija rasta zanatskih radnji. Na dan 13.01.2012. godine taj broj je iznosio 29. Najviše je frizera gdje je prisutno 7 radnji, a takođe su zastupljeni i drugi oblici zanatstva kao što su:

- Izrada i prodaja cvijeća i pogrebne opreme,
- Proizvodnja građevinske stolarije,
- Proizvodnja rezane građe,
- Krojač,
- Kamenoresci,
- Autoelektričari,
- Vulkanizer,
- Proizvodnja i prodaja proizvoda od betona,
- Gaterske usluge,
- Proizvodnja parketa,
- Končani radovi,
- Fotograf,
- Tehnički pregled vozila,
- Obučar.

³Izvor: Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2010-2015. godine. Indeks predstavlja ponderisanu vrijednost sledećih pokazatelja: BDP per capita (25%), stopa nezaposlenosti (15%), budžetski prihodi (15%), opšte kretanje stanovništva (25%), stopa obrazovanja stanovništva (20%).

1.6.3. *Uslužni sektor*

Uslužni sektor je veoma bitan za funkcionisanje jednog modernog društva. Tu najveću ulogu preuzimaju javne usluge pod kojima se svrstavaju:

- obrazovanje
 - Osnovna Škola " Aleksa Đilas- Bećo "
 - J.U.S.M.Š " Vuksan Đukić "
 - Javna predškolska ustanova " Jevrosima – Jevra Rabrenović "
- distribucija električne energije
 - Crnogorski elektroprijenosni sistem- Mojkovac
 - O.J. Snadbjevanje- Mojkovac
 - Elektrodistribucija Crne Gore- Mojkovac
- zaštita od požara
 - Lokalna služba zaštite
- zdravstvo
 - Dom zdravlja " Boško Dedejić "
- policija
 - Odjeljenje bezbjednosti- Mojkovac
- čistoća
 - Javno komunalno Preduzeće

Pored javnih usluga bitnu kariku predstavljaju i sledeće usluge:

- Trgovina – posluje veliki broj preduzeća, među njima najznačajnija su :
 - D.O.O. Alfa Trade (lokalni preduzetnik)
 - D.O.O. Peja (lokalni preduzetnik)
 - D.O.O. Novito - Market Mojkovac
 - D.O.O. Merkator – CG – Market Roda

TeleKomunikacija- Telekomunikaciona infrastruktura u Mojkovcu je relativno dobro razvijena. Stopa penetracije mobilne telefonije je značajno ispod nivoa Crne Gore (preko 200%) sa približno 130%, pri čemu približno 10% stanovnika ne posjeduje mobilni telefon⁴. Približno 50% domaćinstava u Mojkovcu posjeduje kompjutere i koristi internet, bilo u kući ili na poslu.

Usluga transporta je takođe zastupljena na lokalnom nivou, ona se ogleda u transportu roba u drumskom saobraćaju. Posluje nekoliko preduzeća.

Finansije i administracija zatupljeni su i u javnom i u privatnom sektoru.

⁴Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost

1.7. Zaposlenost i zarade

Ukupan broj registrovanih zaposlenih na teritoriji opštine iznosi 718 u 2023. godini. Prema podacima iz Strategije razvoja Mojkovca: Registrovana zaposlenost u Mojkovcu čini približno 0.8 % ukupne registrovane zaposlenosti u Crnoj Gori. U VII mjesecu 2011.godine broj registrovanih zaposlenih u Mojkovcu je bio 1.353 osoba⁵, što je za 5.7% više nego za isti period prethodne godine.

Dugoročniji trendovi ukazuju na rast zaposlenosti u Mojkovcu. U periodu od 10 godina (2001-2010. godine) registrovana zaposlenost u Mojkovcu je porasla za približno 20%, što je niže za 4 procentna poena u odnosu na trendove zabilježene na nacionalnom nivou.

Na drugoj strani, podaci iz popisa iz 2003. godine pokazuju da je broj zaposlenih u Mojkovcu 2003. godine iznosio 2.207 osoba, dok je po popisu iz 1991. godine broj zaposlenih u Mojkovcu iznosio 3.197 osoba, što predstavlja smanjenje od približno 31%. Uzrok smanjenja broja zaposlenih u ovom obimu je proces tranzicije, prestrukturiranja preduzeća i privrede kao i zatvaranje nerentabilnih i neefikasnih industrijskih preduzeća, proces koji je zahvatio čitavu Crnu Goru a ne samo opštinu Mojkovac.

Iako ne postoje zvanične procjene, zaposlenost u oblasti neformalne ekonomije predstavlja značajan problem. Imajući u vidu nepotpun obuhvat registrovane zaposlenosti, kao i aktivnosti implementirane na nivou Crne Gore u pogledu registracije neformalno zaposlenih osoba, može se pretpostaviti da se obim sive ekonomije na tržištu rada u Mojkovcu kreće u intervalu od 20% do 30% ukupne zaposlenosti, slično kao na nacionalnom nivou. U ocjeni neformalne ekonomije na tržištu rada, prilikom definicije zaposlenosti se koristi definicija MOR-a, po kojoj rad od najmanje 2 sata u prethodnoj nedjelji za nadoknadu u novcu ili naturi, određuje osobu kao zaposlenu.

Nezaposlenost

Stopa registrovane nezaposlenosti u Mojkovcu, nakon trenda smanjenja koji je zabilježen u periodu od 2007. godine do 2009. godine, se u 2010. godini povećala pod uticajem globalne ekonomske krize, koja je na tržište rada u Crnoj Gori a i u Mojkovcu uticala sa određenim zakašnjenjem. Po visini stope nezaposlenosti opština Mojkovac spada u tri opštine sa najvišom stopom nezaposlenosti u Crnoj Gori. Broj nezaposlenih u junu 2011. godine iznosi 682, a stopa nezaposlenosti 16,33%, od čega su 254 ili 37,29% žene.

Osim relativno visokog nivoa nezaposlenosti, poseban problem u opštini Mojkovac je i strukturna nezaposlenost. U ukupnom broju nezaposlenih, nezaposleni stariji od 50 godina čine 29,9%, dok je učešće nezaposlenih starosti od 40 do 50 godina života 25,2%.

Nerješiv problem osoba sa invaliditetom, bez obzira na nivo obrazovanja, je zapošljavanje kako na nivou Crne Gore tako i na nivou opštine Mojkovac.

⁵ Broj zaposlenih osoba ne uključuje poljoprivrednike i samozaposlene, kao ni zaposlene u sivoj ekonomiji.

2. VIZIJA RAZVOJA CIRKULARNE EKONOMIJE

Mapa puta Crne Gore ka cirkularnoj ekonomiji izrađena je kako bi se olakšalo ono što se smatra jednim od principa budućeg razvoja Crne Gore, koji je komplementaran njenom ključnom strateškom pravcu razvoja, kao i opredjeljenjem prikazanim u Deklaraciji o ekološkoj državi Crne Gore. Njen značaj i sadržaj usko su povezani sa Nacionalnom strategijom održivog razvoja do 2030. godine, Strategijom pa metne specijalizacije i drugim nacionalnim strateškim dokumentima, kao i obavezama koje proizilaze iz posvećenosti zemlje ciljevima održivog razvoja, Pariškom sporazumu, Zelenoj agendi za Zapadni Balkan i drugim međunarodnim ambicijama u ovoj oblasti.

Kako da se Crna Gora na najbolji način prilagodi na klimatske promjene, razvije otpornost na različite krize kojima smo izloženi, a u isto vrijeme zadrži kompetitivnost svoje ekonomije i osigura kvalitet života svom stanovništvu? Jedan od odgovora je sprovođenje zelene agende i implementacija cirkularne ekonomije.

Vizija razvoja cirkularne ekonomije na lokalnom nivou mora biti usklađena sa već postojećom vizijom Predlog nacionalne strategije cirkularne tranzicije do 2030. godine s Predlogom akcionog plana 2023-2024. godina, koja glasi:

„Crna Gora je međunarodno konkurentna i osigurava kvalitet života svojim građankama i građanima, uspostavljaajući progresivnu platformu rasta povoljnu za domaće tržište i preduzeća, bazirajući svoj razvoj na integrisanom, održivom, inkluzivnom i pametnom razvoju“

Krajnji efekti koji se žele postići implementacijom Nacionalne Strategije cirkularne tranzicije do 2030. godine su definisani kroz šest strateških ciljeva:

1. Unaprijeđena stabilna ponuda bezbjedne hrane u skladu sa principima cirkularne ekonomije;
2. Unaprijeđene socijalne, ekološke i ekonomske funkcije šuma i njihove otpornost na negativne uticaje klimatskih promjena, ruralni razvoj i bioekonomiju na bazi jačanja cirkularne ekonomije u šumarstvu i drvoprerađi;
3. Održivo korišćenje prostora i svih resursa u izgradnji objekata;
4. Unaprijeđen razvoj turizma na principima održivog razvoja;
5. Unaprijeđena konkurentnost privrede kroz diverzifikaciju, inovacije i povećanje resursne efikasnosti;
6. Stvoreno podsticajno okruženje za cirkularnu tranziciju;

Sa druge strane opredjeljenje i Vizija iz Plana razvoja Mojkovca glasi:

„Polazeći od raspoloživih resursa i na bazi realnog planiranja Mojkovac 2019. godine vidimo kao uređen turističko – poljoprivredni centar sa očuvanom životnom sredinom, valorizovanim prirodnim resursima, konkurentnom prerađivačkom industrijom, pozitivnom poslovnom klimom, kvalitetnom infrastrukturuom, raznovrsnom ponudom obrazovnih, kulturnih i sportskih sadržaja koji zadovoljavaju potrebe građana.“

Sumirajući ove dvije vizije proizilazi da inovirana vizija opštine Mojkovac u glasi :

Opština Mojkovac je infrastruktorno opremljena, saobraćajno povezana, ekonomski razvijena, prepoznata kao turistička destinacija sa netaknutom prirodom, zdravom hranom i zadovoljnom multikulturalnom najmlađom populacijom, sa očuvanom kulturnom baštinom i bogatim sadržajem, nastavlja razvoj na integrisanom, održivom, inkluzivnom i pametnom razvoju.

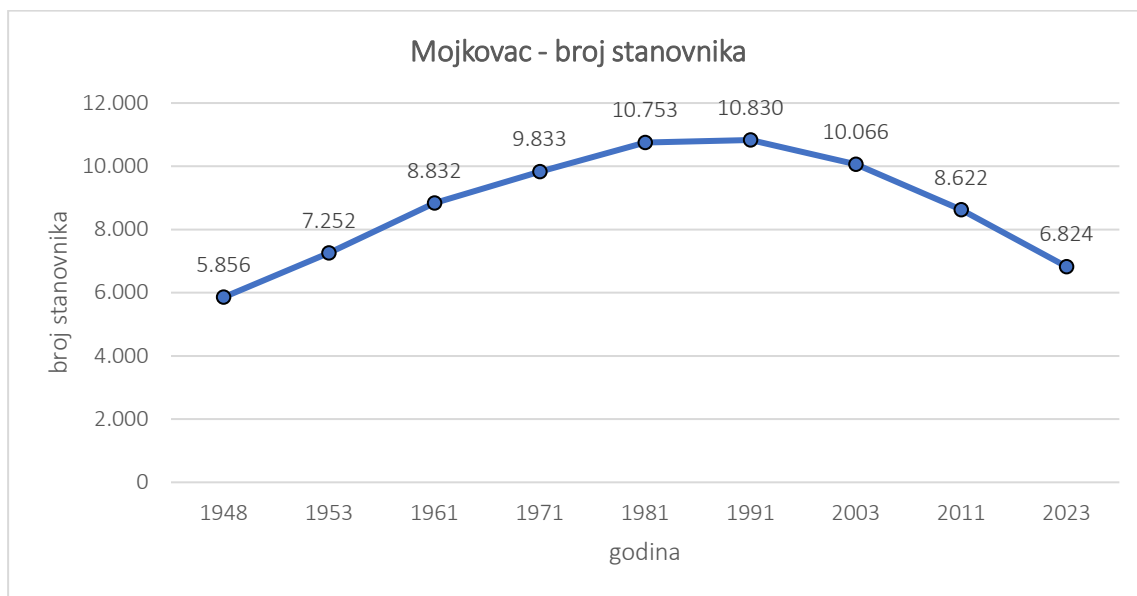
Sa pogledom od 10 godina unaprijed vizija cirkularne ekonomije u Mojkovcu, uvažavajući nacionalni okvir i plan razvoja, glasi:

Primjenom principa cirkularne ekonomije stvaraju se uslovi za očuvanje jedinstvenih prirodnih vrijednosti i resursa i obezbjeđuje ubrzani ekonomski i društveni razvoj kojim se podiže kvalitet života građana u opštini Mojkovac

3. ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

Broj stanovnika u opštini Mojkovac povećavao se u periodu od 1948. do sredine osamdesetih godina, od 1991. počinje pad broja stanovnika.

U opštini Mojkovac se nalazi 15 naselja. Prema popisu iz 2011. godine opština ima 8.622 stanovnika, a prema Preliminarnim rezultatima popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u 2023. godini 6.824 stanovnika. Ovo pokazuje značajan pad broja stanovnika za relativno kratko vrijeme, što znači da se radi o iseljavanju stanovništva sa prostora koji zahvata opština Mojkovac.

Slika 3. Kretanje broja stanovnika za opštinu Mojkovac

Kao i ostale opštine na sjeveru Crne Gore i opština Mojkovac u posljednjih 20 godina bilježi negativne demografske trendove, koji se ogledaju u visokom stepenu migracija, smanjenju stope nataliteta i negativnom prirodnom priraštaju stanovništva.

Prema podacima iz prethodnog popisa polna struktura stanovnika na teritoriji opštine Mojkovac je ujednačena (50.48% muškaraca i 49.52% žena). Kada je u pitanju starosna struktura, po popisu iz 2011. godine, nema značajnih razlika u odnosu na nivo Crne Gore. Što se tiče stanovništva Mojkovca po starosnim grupama 17,95% čine stanovnici od 0 do 14 godina, 68,05% od 15 do 64 i 14% čini stanovništvo starije od 65 godina.

Promjene u načinu života stanovništva Sjeverne Crne Gore, pa time i opštine Mojkovac, uticale su na pojavu tendencije starenja stanovništva u dugoročnom periodu. Tu se prevashodno misli na tendenciju opadanja prirodnog priraštaja, urbanizaciju i deagrarizaciju, nezaposlenost, emigraciju, odnosno nedovoljnu razvijenost društvene infrastrukture koja bi trebalo da zadrži postojeće i privuče novo stanovništvo. Ipak, negativno kretanje velikih starosnih grupa u opštini Mojkovac manje je izraženo nego u većini opština Sjeverne Crne Gore. Na osnovu najrasprostranjenijih metoda za utvrđivanje tipologije starosne strukture stanovništva, populacija opštine Mojkovac spada u kategoriju regresivnog, odnosno starog stanovništva. Ovakva situacija je zabilježena u 12 opština na teritoriji Crne Gore.

Po preliminarnim rezultatima popisa iz 2023. godine na teritoriji opštine živi 6,824 stanovnika (tabela 5).

Tabela 5. Osnovni podaci o stanovništvu za Opštinu Mojkovac

Jedince lokalne samouprave	Naselja	Broj stanovnika	Domaćinstva	Stanovi
Mojkovac	Bistrica	77	29	81
Mojkovac	Bjelojevići	62	17	36
Mojkovac	Bojna Njiva	285	107	140
Mojkovac	Brskovo	348	110	157
Mojkovac	Dobrilovina	45	16	23
Mojkovac	Gojakovići	64	26	42
Mojkovac	Lepenac	324	107	143
Mojkovac	Mojkovac	2,506	926	1,260
Mojkovac	Podbišće	607	194	253
Mojkovac	Polja	1,026	372	582
Mojkovac	Prošćenje	413	138	278
Mojkovac	Stevanovac	142	54	115
Mojkovac	Štitarica	187	65	125
Mojkovac	Uroševina	619	221	292
Mojkovac	Žari	119	48	119
Ukupno		6,824	2,430	3,646

Zabilježeni demografski trendovi predstavljaju značajnu prijetnju za dalji razvoj Mojkovca, posebno u pogledu razvoja tržišta rada i priliva novih investicija.

3.1. Javne usluge i izgrađeno okruženje

Kako se navodi u dokumentu „Mapa puta Crne Gore ka cirkularnoj ekonomiji“: „Izgrađeno okruženje je prostor koji je stvorio čovjek, a koji obuhvata zgrade, puteve, parkove i drugu infrastrukturu. To je prostor u kojem ljudi žive i rade. Moderno izgrađeno okruženje uključuje zdrav i održiv pristup rješavanju potreba ljudi i zajednice. Izgrađeno okruženje je jedan od najvećih industrijskih sektora u ekonomskom smislu i u smislu protoka resursa u Crnoj Gori.“

Preduslov za adekvatno izgrađeno okruženje i druge oblasti razvoja u kontekstu cirkularne ekonomije je adekvatno izrađena prostorno planska osnova na nivou države i nivou opštine.

Održivo prostorno planiranje je potrebno kao podrška urbanom i ruralnom razvoju. Prostorno planiranje može biti pomoćno sredstvo za cirkularna rješenja. S tim ciljem ga treba razvijati i sprovoditi sistemskim pristupom kako bi se odgovorilo na karakteristike i potrebe teritorija, područja fokusa i njihovih relevantnih aktera.

DOO „Komunalne usluge-Gradac“ Mojkovac obavlja poslove od javnog interesa za lokalnu samoupravu i razvija održivi sistem tržišnog poslovanja, uz poštovanje standarda kvaliteta usluga propisanih zakonima i međunarodnim standardima u dužem periodu.

Ugovorom o povjeravanju obavljanja komunalnih djelatnosti i korišćenja komunalne infrastrukture i drugih sredstava u svojini Opštine Mojkovac DOO „Komunalne usluge-Gradac“ Mojkovac, povjerene su sledeće komunalne djelatnosti:

1. Upravljanje komunalnim otpadom, kao djelatnost individualne komunalne potrošnje, od opšteg ekonomskog interesa;
2. Javno vodosnabdijevanje, kao djelatnost individualne komunalne potrošnje, od opšteg interesa i regulisane komunalne djelatnosti;
3. Upravljanje komunalnim otpadnim vodama, kao djelatnost individualne komunalne potrošnje, od opšteg ekonomskog interesa i regulisane komunalne djelatnosti;
4. Upravljanje atmosferskim vodama, kao djelatnost komunalne potrošnje;
5. Upravljanje komunalnim otpadom kao djelatnost individualne komunalne potrošnje od opšteg ekonomskog interesa;
6. Uređenje i održavanje čistoće javnih površina, kao djelatnost zajedničke komunalne potrošnje;
7. Uređenje i održavanje javnih zelenih površina, kao djelatnost zajedničke komunalne potrošnje;
8. Upravljanje javnom rasvjetom, kao djelatnost zajedničke komunalne potrošnje;
9. Održavanje opštinskih puteva, kao djelatnost zajedničke komunalne potrošnje;
10. Održavanje korita vodotoka od lokalnog značaja, kao djelatnost zajedničke komunalne potrošnje;
11. Održavanje javnih groblja i gradske kapele, kao djelatnost individualne komunalne potrošnje;
12. Održavanje pijace, kao djelatnost individualne komunalne potrošnje;
13. Održavanje javnih prostora za parkiranje, kao djelatnost zajedničke komunalne potrošnje;
14. Održavanje javnih toaleta, kao djelatnost zajedničke komunalne potrošnje;
15. Zbrinjavanje napuštenih ili izgubljenih životinja, kao djelatnost zajedničke komunalne potrošnje.

Po podacima iz Plana i programa poslovanja za 2023. godinu u ovom javnom preduzeću zaposleno je 65 radnika, uključujući upravljačku strukturu.

Djelatnost gradskog i prigradskog prevoza putnika povjerena privatnom preduzeća.

3.1.1. Upravljanje vodama

Na teritoriji opštine u funkciji su dva vodovoda na primarnoj mreži, i to tzv. „stari“ kojim se snabdijevaju Polja i Podbišće presjeka Ø 150, Ø 100 i Ø 80 i tzv. „novi“ kojim se puni glavni rezervoar na Gornjem Mojkovcu presjeka Ø 250.

Novi vodovod svojim karakteristikama i potencijalom vodoizvorišta „Gojakovići“ i rezervoarom na Gornjem Mojkovcu, zapremine 450 m³ garantuje sigurno i stabilno snabdijevanje, čak i u uslovima hidrološkog minimuma.

U periodu 2023. godine ukupan broj priključenih subjekata iznosi: 2 426, od toga: fizičkih: 2 151 i pravnih: 275. Broj novih korisnika u izvještajnoj godini je 24.

Društvo je u okviru svojih aktivnosti, kako redovnih i planiranih, tako i investicionih održavanja na objektima vodovodne i kanalizacione infrastrukture izvršilo brojne intervencije Opština Mojkovac trenutno razmatra mogućnosti za rješavanje problema vodosnabdevanja u naselju Prošćenje. Problem je nastao kada se na postojeći vodovod priključilo više potrošača nego što je bilo predviđeno, što je dovelo do smanjenja protoka i nivoa vode

Zaseok Stričine: Za ovaj zaseok, koji ima oko 100 korisnika, vodovod je prvobitno rađen za potrebe ambulate i desetak priključaka. Međutim, sada se koristi za 100 korisnika, a za 40 godina nije uloženo ni euro u njegovu obnovu.

Naselje Slatina: Iako je urađen novi vodovod za naselje Slatina, mještani tvrde da nije urađen kako treba. Izostala je izrada kaptaže na izvoru Vrelo, što je dovelo do manjeg vodosnabdevanja¹.

Izvorišta i tok vodovoda:

Izvorište Vrelo snabdijeva ovaj dio Mojkovca. Dužina toka od izvora do ušća u Taru iznosi oko 3,5 km. Takođe, postoji i potok Ljevak koji se uliva u Ravnjak, a dijeli selo Bistricu na dva dela².

Mještani se suočavaju sa suvim slavinama i problemima u vodosnabdevanju, a traže rješenje i bolje uslove za život.

3.1.2. Upravljanje otpadom i održavanje čistoće

Crna Gora posjeduje određenu infrastrukturu za upravljanje otpadom, dok je ostatak u fazi pripreme ili planiranja. Organi nadležni za upravljanje otpadom u Crnoj Gori su Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Agencija za zaštitu životne sredine i opštine, uglavnom preko lokalnih javnih komunalnih preduzeća. Crna Gora ima šest sortirnih stanica u reciklažnim dvorištima, 14 reciklažnih dvorišta i šest transfer stanica. Planiranje se odvija na centralnom nivou – vrši ga Vlada, dok opštine, uz podršku Vlade, obezbjeđuju materijalne i tehničke uslove za obavljanje i razvoj komunalne djelatnosti i za izgradnju i ulaganje u komunalnu infrastrukturu.

Komunalnu infrastrukturu održavaju i njome upravljaju javna komunalna preduzeća. Međutim, postoje podaci da reciklažni centri ne rade punim kapacitetom, zbog čega jedan dio sakupljenog otpada ipak završava na deponijama. Nadalje, naknade za odlaganje u postojećem sistemu su prilično niske, što nedovoljno podstiče preusmjerenje otpada sa deponija, kao i promociju sortiranja na izvoru. Konačno, sistem EPR još nije zaživio u Crnoj Gori.

Upravljanje otpadom na teritoriji opštine nije uspostavljeno prema propisanim standardima, jer se sakupljeni komunalni otpad odlaže na nesanitarnu deponiju, a otpad koji se ne sakuplja završava na divljim deponijama i smetlištima. U kontekstu cirkularne ekonomije u domenu prioriteta upravljanja otpadom je u samom vrhu za opštinu Mojkovac.

Neadekvatno postupanje sa čvrstim komunalnim otpadom predstavlja jedan od većih ekoloških problema na području opštine, posebno na prostoru grada Mojkovca. Odvoženje smeća i drugog čvrstog otpada iz grada Mojkovca i okolnih prigradskih naselja (Polja, Podbišće, Uroševina, Bojna Njiva, Brskovo) vrši JKP „Gradac“. U ostalim seoskim naseljima ova djelatnost prepuštena je individualnoj aktivnosti stanovništva (smetlišta formirana u dolinama rječnih tokova, duž magistralnih, regionalnih i lokalnih puteva, po pravilu u blizini seoskih naselja).

Prikupljeni komunalni otpad iz navedenih naselja komunalno preduzeće odlagalo je na postojeće smetlište u naselju Podbišće. koje nije ispunjavalo ni minimum sanitarno-tehničkih uslova savremene deponije otpada (nakon popunjavanja otpadom, djelimično se prekriva slojem šljunka i pijeska), uz nepovoljne mikrolokacijske karakteristike (na lijevoj obali rijeke Tare, pokraj magistralnog puta Bijelo Polje – Mojkovac- Kolašin). U aktuelnoj situaciji čvrsti komunalni otpad koji se sakupi odlaže se na nesanitarnu deponiju „Zakršnica“.

Aktuelni sistem upravljanja komunalnim otpadom u Opštini Mojkovac podrazumijeva odlaganje komunalnog otpada u kante i kontejnere, a sakupljanje i transport komunalnog otpada vrši preduzeće „Komunalne usluge - Gradac“ d.o.o. Mojkovac, koje funkcioniše u dva segmenta i to u oblasti komunalnog otpada i u oblasti vodovoda i kanalizacije.

Prema podacima preduzeća „Komunalne usluge – Gradac“ d.o.o. Mojkovac količina komunalnog otpada koja je sakupljena u 2023. godini iznosila je 2.032t. Navedena količina komunalnog otpada sakupljena je i transportovana na lokaciju odlaganja pomoću komunalnog vozila Volvo FL260, zapremina 12m³, pri čemu je realizovano 508 tura. Tokom 2023. godine stepen sakupljenog komunalnog otpada bio je 90%. Sakupljeni komunalni otpad se transportuje i deponuje na odlagalište Zakršnica, koja prema informacijama iz Komunalnog Mojkovac prestaje sa radom 01. juna 2024. godine.

Započete su brojne aktivnosti na uspostavljanju sistema za upravljanje reciklažnim otpadom za opštinu Mojkovac, čime treba da bude riješeno pitanje održivog upravljanja otpadom u opštini Mojkovac:

- Preduzeće „Komunalne usluge – Gradac“ d.o.o. Mojkovac već radi djelimičnu reciklažu kartona.
- U Mojkovcu postoji izgrađeno reciklažno dvorište i pretovarna- transfer stanica, na lokaciji Bijelojevići, (za potrebe opština Mojkovac i Kolašin). Reciklažno dvorište i transfer stanica su izgrađeni 2022. godine, ali još uvijek nijesu stavljeni u funkciju.
- Planira se korišćenje prese koja će komprimovati otpad, kako bi transport bio racionalan;
- U objektu transfer stanice predviđen je pretovar mješovitog komunalnog otpada sakupljenog u opštinama Mojkovac i Kolašin. U objektu transfer stanice planiran je pretovar 4.800t komunalnog otpada godišnje.
- U toku je izrada Lokalnog Plana upravljanja otpadom.
- Opština Mojkovac je partner na projektu “Unaprjeđenje upravljanja otpadom i tretmana otpadnih voda” kroz Prekogranični program Srbija i Crna Gora. Ovaj projekat ima za cilj poboljšanje sistema upravljanja otpadom i tretmana otpadnih voda (Projekat EU finansiran iz sredstava IPA II)
- Supervizija radova na sistemu upravljanja otpadom: Trenutno se sprovodi supervizija radova na unaprjeđenju sistema upravljanja otpadom u opštini Mojkovac itd.

3.1.3. Mobilnost (Javni prevoz)

U opštini Mojkovac javni gradski prevoz nije organizovan, niti za time postoji potreba, obzirom na veličinu naselja i broj stanovnika. Prigradski prevoz putnika saobraća na nekoliko putnih pravaca kojim se povezuje naselje Mojkovac sa naseljenim mjestima.

Putovati od Podgorica (ME) do Mojkovac (ME) autobusom jednostavno je i relativno jeftino u usporedbi s drugim oblicima prijevoza. Broj polazaka po danu može varirati ovisno o datumu putovanja. Najprometnijim danima između Podgorica (ME) i Mojkovac (ME) ima više od 1 polazaka. Najraniji polazak je u 06:58 a najkasnije vrijeme dolaska je u 15:10. Najbrža linija ima vrijeme vožnje u trajanju od 1 sati i 22 minuta.

U Podgorica (ME) postoji 1 polazna stanica a u Mojkovac (ME) postoji 1 dolazna stanica.

Preduzeće „Komunalne usluge- Gradac“ d.o.o. Mojkovac zaduženo je za održavanje javnih prostora za parkiranje, kao djelatnost zajedničke komunalne potrošnje

U gradu postoji manjak parking mjesta.

Na teritoriji opštine Mojkovac nema dovoljno izgrađenih biciklističkih staza. Strateškim planom razvoja Opštine Mojkovac (*Projekat 3.*) predlaže se realizacija projekta Biking tours.

Turistička agencija North Tour Montenegro, u okviru projekta „Razvoj inovativnih turističkih proizvoda“, uredila je i opremila novu rekreativno planinsku biciklističku stazu u Mojkovcu. Staza od Brskova do Bojene Njive dugačka je 18 km.

3.1.4. Rasvjeta – sistem javnog osvjetljenja

Preduzeće „Komunalne usluge- Gradac“ d.o.o. Mojkovac zaduženo je za Upravljanje javnom rasvjetom, kao djelatnost zajedničke komunalne potrošnje.

Javna rasvjeta na teritoriji opštine Mojkovac postoji u uglavnom naseljenim mjestima ove opštine. Održavanje javne rasvjete i nadzor nad istom, vrši se na osnovu Opštinske odluke.

Javna rasvjeta kojom upravlja preduzeće „Komunalne usluge- Gradac“ ima ugrađenih oko 700 stubova javne rasvjete (trenutno su u upotrebi natrijum i led sijalice 60 posto su LED a 40 posto natrijumske sijalice). Automatsko praćenje sistema i kontrola istog ne postoji. Popravka i održavanje rasvjete se vrši na osnovu prijave građana i radnika koji su zaduženi za kontrolu iste.

3.1.5. Pijace

Značaj pijace u Mojkovcu je veliki zbog navika stanovništva da se u velikoj mjeri snabdjeva na pijaci.

Na prostoru opštine postoji uređen i namjenski određen prostor pijace samo u naselju Mojkovac. U nekim naseljima se povremeno formiraju neuređeni punktovi koji imaju funkciju pijace, a što je uzrokovano načinom života i prisustvom poljoprivrednih aktivnosti u najvećem broju domaćinstava. Pijacom gazduje komunalno preduzeće „Komunalne usluge- Gradac“.

Stočne pijace kao uređene lokacije ne postoje, ali u Slatini postoji prostor koji se koristi za ove svrhe, kao i za svrhe zelene pijace.

Za otkupna mjesta se u pojedinim naseljima koriste neuređene i neopremljene površine, mada je u prošlosti ovu djelatnost obavljalo preduzeće „Bojna njiva“. S obzirom da se ono nalazi u procesu privatizacije, sada otkup stoke vrši „Mesopromet“ otkupljujući stoku direktno od proizvođača.

U Bistrici (na četiri lokacije) i u Podbišću (na jednoj lokaciji) otkupljuju se pečurke, a mlijeko se otkupljuje u za to uređenom objektu u Poljima.

Asortiman roba zelene pijace i otkupa stoke je direktan pokazatelj obima distribucije i „lokalističkog“ karaktera rada ovih objekata. Veoma je mali obim razmjene sa širim regionom, odnosno korisnici usluga iz šire regije se pojavljuju prevashodno kao kupci.

3.1.6. Javne zelene površine

Služba „Zelenilo“ obavlja poslove održavanja i uređenja javnih zelenih površina koji podrazumijevaju aktivnosti prekopavanja, nabavke, pripreme za sadnju sezonskog cvijeća, đubrenja, zalijevanja i radova održavanja koji podrazumijevaju aktivnosti košenja, grabuljanja, održavanje staza, puteva, parkova, čišćenja zelenih površina i orezivanja živih ograda, preduzimanje mjera zaštite zelenila od biljnih bolesti i štetočina, sanaciju nevitanih stabala i obnovu poslije elementarnih nepogoda, odvoz lišća, grana i

sakupljenog biljnog materijala. Program je u cijelosti realizovan, s tim što su neke radne operacije rađene više puta, u zavisnosti od godišnjeg doba, vremenskih prilika, potreba na terenu i zahtjeva građana.

Preduzeće „Komunalne usluge- Gradac“ obavlja djelatnost održavanja čistoće na površinama javne namjene (oko 350.000 m²). U užem gradskom jezgri izražen je nedostatak parkovskog prostora, a u samom centru grada nalazi se park male površine. Plan i raspored održavanja izrađuje se u koordinaciji sa Opštinskom upravom.

3.2. Energetika i energetska infrastruktura (obnovljivi izvori energije i energetska efikasnost)

Značajno mjesto u Strategiji razvoja energetike Crne Gore do 2025. godine zauzimaju projekti razvoja i iskorišćenja obnovljivih izvora energije. Posebna pažnja je posvećena projektima izgradnje malih hidroelektrana, a pitanje iskorišćenja malih vodotoka obrađeno je i u Strategiji razvoja malih hidroelektrana u Crnoj Gori. Otvorena je mogućnost saradnje za zainteresovane investitore i preduzeća, ne samo za hidroenergiju, već i za solarnu, energiju vjetra, biomase, energiju iz otpada.

Što se tiče opštine Mojkovac očekuje se korišćenje obnovljivih izvora energije, u prvom redu malih hidro – elektrana, energije vjetra i komunalnog otpada. Za pojedine vodotoke rađene su studije i idejna rješenja hidroenergetskog korišćenja, pretežno zasnovane na korelativnim procjenama bilansa i režima voda. Ukupan kapacitet malih hidroelektrana na Bjelojevičkoj rijeci procjenjuje se na oko 17MW instalisane snage. Podstiče se izgradnja sistema daljinskog grijanja za četiri ustanove: Dom zdravlja, Centar za kulturu, srednja mješovita škola i osnovna škola.

3.3. Dobro upravljanje i zelene javne nabavke

Opština Mojkovac vrši redovno obavješćavanje građana i zainteresovanih organizacija o pripremi i donošenju strateških dokumenata, prioritetima razvoja, kvalitetu i unaprjeđenju usluga, statusu i dinamici realizacije određenih projekata i rezultatima u obavljanju poslova u okviru svojih nadležnosti. Organi uprave u radu prate pozitivne propise Zakona o slobodnom pristupu informacija od javnog značaja i Zaštiti podataka o ličnosti kao i obavješćenja na sajtu Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti. Sprovođenje „principa transparentnosti“ u radu organa JLS se ostvaruje kroz različite aktivnosti.

Strateški plan razvoja Opštine Mojkovac 2012. do 2019.godine definiše veći broj različitih aktivnosti (prioritetnih ciljeva) usmjerenih na urbani razvoj i unaprjeđenje stanja infrastrukture i zaštite životne sredine. Takođe, Plan razvoja, koji je istekao ali je i jedini važeći za opštinu Mojkovac, prepoznaje potrebe daljeg društvenog razvoja (unaprjeđenje uslova rada organa lokalne samouprave i javnih preduzeća i ustanova) i ekonomskog razvoja (poboljšanje ambijenta za razvoj preduzetništva, malih i srednjih preduzeća).

3.4. Moderna i inovativna privreda i preduzetništvo, digitalizacija i slijedljivost

Kako se navodi u dokumentu „Mapa puta Crne Gore ka cirkularnoj ekonomiji“: “Podaci i informacije o korišćenju resursa su potrebni da bi se obezbijedila sljedljivost i praćenje resursa (sirovina, voda, energije, otpada, između ostalog) kroz cijele lance vrijednosti. Dostupnost i mogućnost pristupa takvim podacima i sposobnost njihove transformacije u korisne informacije će poslužiti za izgradnju snažnih

temelja koji mogu da podrže relevantne aktere u realizaciji cirkularne tranzicije. U tom kontekstu, inovacije u području digitalizacije mogu da povećaju potencijal podataka i informacija.”

Kao osnovni prioritet razvoja definisano je unaprjeđenje ekonomskog razvoja i stvaranje povoljnog poslovnog okruženja za privlačenje investicija, povećanje zaposlenosti i smanjenje siromaštva, ne zapostavljajući ostale važne segmente razvoja, modernizaciju osnovne infrastrukture, turizma, poljoprivrede, kao i razvoja kulture, sporta i obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite i zaštite životne sredine.

3.5. Poljoprivreda

Poljoprivreda za opštinu Mojkovac predstavlja značajnu granu privrede. U poljoprivrednoj proizvodnji tradicionalno dominira stočarstvo, iako se bilježi znatan pad stočnog fonda svake godine. Proizvodnja meda takođe je prisutna, usljed pogodnih klimatskih faktora i karakteristika prirodnog staništa.

Opština Mojkovac obuhvata površinu od 36.659 ha, od čega na poljoprivredno zemljište otpada 12.860 ha. Stočarstvo je primarna grana poljoprivrede (proizvodnja mesa, mliječnih proizvoda i mlijeka). Međutim, glavni problem predstavlja otkup koji je nedovoljno organizovan. Tržišne viškove mesa otkupljuje uglavnom firma iz Bijelog Polja „Mesopromet”. Slična je situacija i sa mlijekom i mliječnim proizvodima. Naime, mlijeko se plasira privatnim mljekarama koje uglavnom obaveze prema dobavljačima ne servisiraju uredno pa je količina koja se predaje otkupljivačima varijabilna. Orijentaciona količina sirovog mlijeka koja se preda mljekarama iznosi oko 10.000 litara.

Što se tiče stočnog fonda najveći broj goveda i ovaca se nalazi u MZ Prošćenje i Štitarici, a prema podacima MONSTAT-a iz 2010 god. registrovano je :

- goveda.....3.320 grla
- ovaca.....7.000 grla
- svinja.....1.200 grla
- koza.....700 grla
- konja.....300 grla

Značajna grana poljoprivrede je i pčelarstvo odnosno proizvodnja meda. U opštini postoji Udruženje pčelara koje broji 41. člana sa 668 košnica gdje se godišnje proizvede oko 8.000 kg meda. Osim Udruženja pčelara postoje i individualni proizvođači meda koji posjeduju oko 200 košnica sa ukupnom proizvodnjom od oko 3.500 kg meda. Dakle, ukupno se u opštini Mojkovac proizvede oko 11.000 kg ovog veoma cijenjenog proizvoda koji se plasira na teritoriji cijele Crne Gore.

U opštini radi i 6 registrovanih ribnjaka koja uzgajaju kalifonijsku pastrmku (ribnjaci su locirani u MZ Bistrica- jedan, u MZ Poljia- dva i MZ Stitarica- tri). Registrovana je i jedna farma koka nosilja u Poljima kao i jedna farma tovnih pilića u Podbišću.

Što se tiče biljne proizvodnje značajno mjesto zauzimaju voćarska, ratarska i povrtarska proizvodnja. U voćarstvu su najzastupljenije kategorije jabučastog, koštičavog voća i jagodastog voća. U posljednje dvije godine podignuto je novih 15ha plantažnog zasada od čega 7ha pod jabukama, 3ha pod šljivama i 5ha pod malinama. Postojeći zasadi su stari preko 25 godina uglavnom su zastupljene domaće autohtone sorte koje su uglavnom izrođene i oboljele pa je prinos od njih varijabilan i iz godine u godinu jako promjenljiv.

Važno je napomenuti da je jedna od perspektivnih grana poljoprivrede i sakupljanje i prerada ljekobilja i šumskih plodova. U opštini postoji jedna fabrika za proizvodnju čajeva "Flores" gdje se godišnje proizvede oko 50 tona ovog proizvoda.

Sakupljanje i prerada pečurki se obavlja uglavnom u kućnoj režiji bez organizovanog otkupa. Mada, postoje mini prerađivački centri koji rade otkup i preradu šumskih pečurki ali njihovi prerađivački kapaciteti su skromni. Pretpostavlja se da se u toku godine obradi oko 5- 7 tona sirove pečurke.

Povoljna geografska lokacija (centralno mjesto u kontinentalnom regionu, blizina nacionalnih parkova) podržava i strateška opredjeljenja opštine Mojkovac koja se ogledaju u razvoju turizma i poljoprivrede i kroz razvoj ove dvije grane valorizaciju prirodnih resursa.

Stepen korišćenja raspoloživog poljoprivrednog zemljišta u opštini Mojkovac je relativno nizak (ispod 20%), kao i učešće poljoprivredne populacije u ukupnoj (6,7% po popisu iz 2003. godine). Na teritoriji opštine Mojkovac se nalazi 2,65% ukupnog poljoprivrednog zemljišta i 2,5% raspoloživog obradivog zemljišta Crne Gore.

U oblasti poljoprivredne proizvodnje, relativno najveći obim proizvodnje se ostvaruje u proizvodnji krmnog bilja, budući da se 4,8% ukupno proizvedene količine u zemlji proizvodi u Mojkovcu. Od ukupnog stočnog fonda Crne Gore u opštini Mojkovac se nalazi 2,6%. Međutim, neregulisan otkup poljoprivrednih proizvoda, nedostatak prerađivačkih postrojenja i loša poljoprivredna infrastruktura predstavljaju veliku prepreku daljem razvoju poljoprivrede u opštini Mojkovac

3.6. Turizam

Opština Mojkovac ima potencijala za razvoj turizma ali se on u praksi ne koristi u dovoljnoj mjeri ili je riječ o minimalnom procentu korišćenja spram potencijala.

Opština Mojkovac obiluje kulturno istorijskim spomenicima koji su stavljeni pod zaštitu države kao kulturno-istorijski spomenici od velikog značaja, i to npr. ostaci rudnika Brskovo.

Sa aspekta prirodnih potencijala i vrijednosti, prostor opštine Mojkovac predstavlja specifično područje imajući u vidu da se na njenoj teritoriji prostiru dva nacionalna parka: Durmitor i Biogradska gora, kao i slivno područje rijeke Tare, međunarodno zaštićeno područje prirode, stavljeno pod zaštitu UNESCO-a 1977. godine (u okviru programa „M&B“ – „Čovjek i biosfera“).

Na teritoriji opštine Mojkovac registrovan je i jedan rezervat prirode, i to lokalitet Crna poda (u okviru Nacionalnog parka „Durmitor“), kao rezervat Crnog bora, na početku kanjonske doline rijeke Tare, u blizini naselja Bistrica. Takođe, u posebne prirodne vrijednosti koje su prepoznate na teritoriji opštine Mojkovac ubrajaju se i planina Bjelasica, rijeka Tara, izvori u dolini Tare i njene pritoke, planina Sinjajevina i Prošćenske planine, kao i Zabojsko jezero.

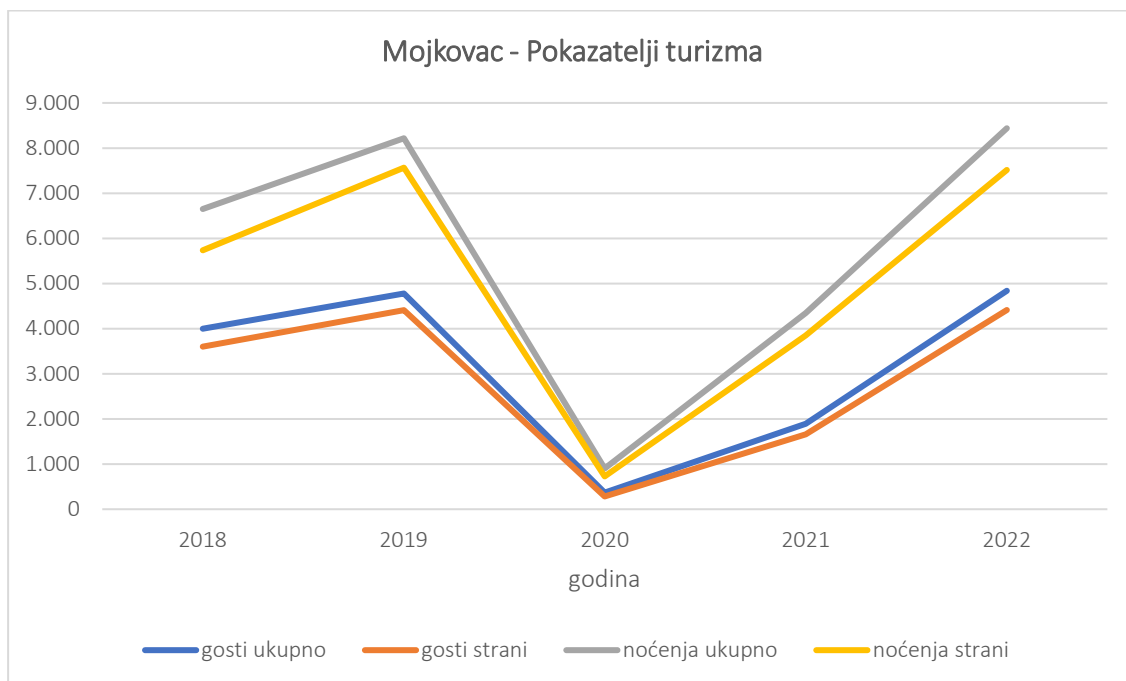
Područje Nacionalnog parka „Durmitor“ pokriva površinu od 33.895 ha. Granica Nacionalnog parka „Durmitor“ na teritoriji opštine Mojkovac obuhvata kanjonsku dolinu rijeke Tare i zonu Zabojskog jezera. Površina obuhvaćena Nacionalnim parkom pokriva oko 8% teritorije opštine Mojkovac. U okviru Nacionalnog parka „Durmitor“, posebno se izdvajaju sljedeća prirodna dobra, očuvanih autohtonih vrijednosti: rezervat prirode „Crna poda“ (prašuma crnog bora koja se nalazi u kanjanskoj dolini rijeke Tare, između Bistrice i Dobrilovine), najuža okolina Zabojskog jezera kao poseban rezervat prirode, Manastirska vrela i vodopad Skok u Dobrilovini kao hidrografsko-hidrološki spomenik prirode, pećina

Škola u Dobrilovini kao memorijalni spomenik prirode, kao i geomorfološke vrijednosti u zaštitnoj zoni Parka (planinski vrhovi Prošćenjskih planina, Ljeljeni vrh, Konjska lastva, itd.). Po bogatstvu flore i faune i složenosti ekosistema Durmitor predstavlja izuzetnu prirodnu vrijednost.

Tara i njene pritoke su bogate ribom, a u šumama se mogu naći: mrki medvjed, vuk, divlja svinja, divlja mačka, divokoza, više vrsta orlova, tetrijeba i jarebica.

Nacionalni park Biogradska gora Nacionalni park „Biogradska gora“ obuhvata 370 ha površine opštine Mojkovac, tj. oko 7% površine Nacionalnog parka (jugoistočni dio opštine – atar naselja Bjelojevići), sa zaštitnom zonom od 3830 ha (oko 20% površine zaštitne zone Nacionalnog parka). S obzirom na relativno malu površinu Nacionalnog parka „Biogradska gora“ u okviru opštine Mojkovac, njene prirodne vrijednosti evidentirane su u zaštitnoj zoni: ledničke doline Bjelojevičke rijeke (glacijalni relikv), planinski vrhovi Bjelasice kao posebni turistički potencijali (Bjelogrivac, Marinkovac).

Radi sagledavanja i ocjene položaja ovog sektora u Crnoj Gori i Sjevernom regionu daje se pregled broja domaćih i stranih posjetilaca i broja noćenja domaćih i stranih gostiju :

Slika 4. Broj posjetilaca/noćenja

4. KAPACITET ZA TRANZICIJU KA CIRKULARNOJ EKONOMIJI

4.1. Kapacitet zaposlenih u jedinici lokalne samouprave

Predsjednik Opštine Mojkovac, na predlog Glavnog administratora, dana 30.06.2008. godine donio je Odluke o organizaciji i načinu rada lokalne samouprave. Za obavljanje poslova lokalne uprave, obrazovani su organi lokalne uprave i to: sekretarijati, uprave, službe, direkcije i agencije.

Sekretarijati su:

- Sekretarijat za urbanizam, stambeno-komunalne poslove i saobraćaj, broji 8 zaposlenih;
- Sekretarijat za opštu upravu, društvene djelatnosti i kadrovska pitanja, broji 17 zaposlenih;
- Sekretarijat za finansije i privredu, broji 10 zaposlenih;
- Sekretarijat za poljoprivredu, vodoprivredu i ruralni razvoj, broji 7 zaposlenih.

Osim sekretarijata u okviru organa lokalne uprave nalaze se i:

- Služba predsjednika, broji 6 zaposlenih i 3 funkcionera;
- Služba Glavnog administratora, broji 2 zaposlena;
- Skupštinska služba, broji 5 zaposlenih;
- Služba zaštite i spašavanja, broji 16 zaposlenih;
- Služba komunalne policije i inspeksijskog nadzora, broji 7 zaposlenih;
- Služba menadžera, broji 4 zaposlenih.

Jedna direkcija:

- Direkcija za imovinu, broji 1 zaposlenog.

Opština je osnivač i sledećih preduzeća ili ustanova:

- D.O.O. „Komunalne usluge Gradac“ – Mojkovac“, broji 65 zaposlenih;
- JU Centar za kulturu „Nenad Rakočević“ – Mojkovac, broji 9 zaposlenih;
- Turistička organizacija Mojkovac, broji 4 zaposlenih;
- JU „Dnevni centar za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju – Mojkovac“, broji 10 zaposlenih.

4.2. Kapacitet zainteresovanih strana

Preduzeće „Komunalne usluge- Gradac“, osnovano je radi vršenja komunalne djelatnosti na teritoriji Opštine Mojkovac. Osnovne djelatnosti preduzeća su proizvodnja i distribucija vode za piće, prečišćavanje otpadnih voda, održavanje javne higijene, održavanje lokalnih puteva i održavanje groblja. Ovo preduzeće ima 65 zaposlenih.

Preduzeće „Komunalne usluge- Gradac“ radi u neposrednoj komunikaciji sa opštinom Mojkovac, često učestvuje u različitim projektima za koje je aplicirala Opštinska uprava. Shodno tome, određeni broj službenika ima iskustva u realizaciji projekata. Ova javna ustanova ima svoju internet stranicu.

Internet stranica opštine Mojkovac ograničen je na osnovne podatke sa relativnom kašnjenju u ažuriranju osnovnih podataka.

4.2.1. Najznačajnije TV i radio stanice

Na teritoriji opštine Mojkovac radi lokalna radio – televizija koja svojim programima obogaćuju informisanost građana. Pored njih, građani ove opštine imaju prijem signala nacionalnih televizijskih i radio stanica.

Shodno tome, edukaciju i jačanje svijesti građana o temi cirkularne ekonomije sprovoditi u okviru redovnih aktivnosti organa nadležnog za zaštitu životne sredine Opštinske uprave opštine Mojkovac.

4.3. Kapacitet organizacija civilnog društva

Opština Mojkovac, prema podacima sa zvanične internet prezentacije opštine, ima nekoliko značajnih udruženja građana:

- 1 NVO "Agropolje"
- 2 NVO "Filmofilija"
- 3 NVO "Kulturni centar sjever Mojkovac"
- 4 NVO "Lovačko društvo"
- 5 NVO "MOART"
- 6 NVO "Organizacija gluvih i nagluvih"
- 7 NVO "Srce"
- 8 NVO "Udruženje roditelja omladinskog pogona FK Brskovo"
- 9 NVO "OBNOR"
- 10 NVO "Organizacija slijepih B.P."
- 11 NVO "Planinar"
- 12 NVO "Sinjajevina"
- 13 NVO "Udruženje boraca ratova od 1990.god."
- 14 NVO "Udruženje ekonomista"
- 15 NVO "Udruženje građana Polja"
- 16 NVO "Udruženje malinara"
- 17 NVO "Udruženje pčelara"
- 18 NVO "Udruženje roditelja, djece i omladine sa teškoćama u razvoju"
- 19 NVO "Vaskrsenje"
- 20 NVO "EKONATURA"
- 21 NVO "Monigreni "
- 22 NVO "N. U. " Ritam srca "
- 23 NVO "Sinjajevina"
- 24 NVO "Udruženje ekonomista "Mojkovac"
- 25 NVO "Udruženje roditelja omladinskog pogona fudbalskog kluba"
- 26 NVO "Udruženje boraca NOR-a 1941-1945 Mojkovac"
- 27 NVO "Kolo srpskih sestara- rođenje Hristovo"
- 28 NVO "Udruženje socijalno ugroženih Podgorica"
- 29 NVO "Udruženje taksista " Tara" "
- 30 NVO "Društvo ljubitelja prirode "ECOTURS" "
- 31 NVO "Paraglajding klub " Feniks " "
- 32 NVO "Društvo prijatelja Bjelasice i Komova"
- 33 NVO "Ljepši Mojkovac"

Uloga ovih organizacija u procesu tranzicije prema CE je dvostruka, sa jedne strane one imaju neformalno kontrolnu ulogu za aktivnosti koje sprovodi opštinska uprava a sa druge strane je motivišuća za građane. Civilni sektor ima ulogu da ukazuje na pozitivne trendove i prati rad donosioca odluka. Motivacija i jačanje kapaciteta pojedinaca je takođe uloga organizacija kroz različite procese edukacije i promocije principa cirkularne ekonomije. U procesu tranzicije ka cirkularnoj ekonomiji uloga pojedinaca je zaista važna, kao i da pokuša da motiviše građane/ke da se aktivno zalažu za bolje stanje u društvu.

Kao što je i društvo u cjelini u krizi i civilni sektor se susreće sa mnogobrojnim problemima, pa angažman na tranziciji ka cirkularnoj ekonomiji i konceptu „nula otpada“ prevashodno zavisi od motivisanosti pojedinaca ili aktuelnih projekata na ove teme.“

4.4. Kulturološka spremnost i motivacija građana za prelazak na cirkularnu ekonomiju

Cirkularna ekonomija i principi funkcionisanja su nov termin za građane. Uz adekvatnu informisanost moguće je dobiti veću podršku građana za aktivnosti koje se planiraju u ovoj oblasti. Veliku ulogu bi imala adekvatna kampanja ali i podsticajna sredstva koja opština u saradnji sa JKP može da obezbedi.

5. KLJUČNI IZAZOVI I REZULTATI ANALIZE STANJA I ZAKLJUČCI

Analiza stanja ukazuje na trenutno stanje koje nije zadovoljavajuće ali na veliki potencijal koji postoji u opštini Mojkovac. Određene infrastrukturne usluge koje nisu uspostavljene do kraja i koje je potrebno unaprjeđivati mogu se razvijati na način i po principima integrisanja cirkularne ekonomije u projekte koji se kreiraju na teritoriji opštine Mojkovac.

5.1. Ekonomski razvoj

Prema Stepenu razvijenosti jedinica lokalne samouprave⁶ Crne Gore, opština Mojkovac zauzima 15 mjesto od ukupno 24 opštine u Crnoj Gori. Pripada četvrtoj grupi sa Indeksom razvijenosti od 77,48 (grupe prema % odstupanja od prosječne vrijednosti indeksa razvijenosti u Crnoj Gori).

Razvoj privatnih preduzeća je osnovna tendencija privrednog razvoja opštine posljednje dvije decenije. Osnovno obilježje prostorne organizacije privrednog razvoja u opštini Mojkovac jeste koncentracija privrednog razvoja u opštinskom centru i prilično veliki zaostatak u razvoju ruralnih djelova.

Mala i srednja preduzeća su angažovana su u preradi i proizvodnji prehrambenih proizvoda, građevinarstvu i trgovini.

5.2. Analiza javnih politika i regulatornog okvira

Određeni elementi koncepta cirkularne ekonomije već su sadržani u brojnim važećim zakonima Crne Gore, kao što su: Zakon o upravljanju otpadom („Službeni list Crne Gore", br. 034/24 od 12.04.2024), Zakon o javnim nabavkama („Sl. list CG" broj 74/19), Zakon o industrijskim emisijama („Sl. list CG" broj 17/19), Zakon o organskoj proizvodnji („Sl. list CG" broj 56/13), Zakon o inovacionoj djelatnosti („Sl. list CG" broj 82/20), Zakon o nacionalnom brendu („Sl. list CG" br. 37/17 i 146/21), itd.

Analiza postojećeg zakonodavnog okvira, kako u pogledu zakonskih rješenja koja podržavaju primjenu koncepta cirkularne ekonomije u praksi, tako i u pogledu nedostataka odnosno potrebe za izmjenama i dopunama određenih zakona se radi u okviru posebnog projekta "Podrška malim i srednjim preduzećima u Crnoj Gori" koji uz podršku EU sprovodi Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma. Ovaj dokument će biti predmet posebnih konsultacija, nakon čega će biti objavljen i dostupan javnosti.

Izradi ovog dokumenta je prethodila Mapa puta Crne Gore ka cirkularnoj ekonomiji (Mapa puta), koja je objavljena u aprilu 2022. godine. Cilj Mape puta je da posluži svim akterima u crnogorskom društvu kako bi se unaprijedio kvalitet njihovog života, motivisali privredni subjekti da integrišu cirkularne poslovne modele koji bi poboljšali kvalitet njihovog rada, proširile i povećale mogućnosti za zapošljavanje i podstakla kulturna evolucija. Osim toga, cilj je sistemska promjena odnosno podsticanje transformacije u načinu razmišljanja i djelovanja u pogledu korišćenja resursa, kao i uzrokovanje samoobavezujuće posvećenosti donosioca odluka da prilagode politike koje predlažu, a koje su u skladu sa principima cirkularne ekonomije.

Kao jedan od prvih koraka u tom pravcu, Mapa puta definiše izradu Strategije za cirkularnu tranziciju, čiji je cilj da definiše jasnu viziju, strateške i operative ciljeve i pripadajuće ciljne vrijednosti i prioritete,

⁹Izvor: <http://sluzbenilist.me/pregled-dokumenta/?id={CD7E9101-90E1-4879-BFC1-2D14A37DCDCA}>

identifikuje sredstva i pomogne u prevazilaženju postojeće fragmentacije kada su u pitanju postojeće i buduće inicijative na sektorskom nivou.

Nacionalna Strategija cirkularne tranzicije do 2030. godine će na taj način predstavljati i odgovor na brojne međunarodne obaveze koje su definisane UN Agendom održivog razvoja do 2030. godine, Zelenim sporazumom EU, obavezama u okviru pregovaračkog procesa Crne Gore sa Evropskom unijom (EU) i brojnim obavezama definisanim u različitim sektorskim strategijama.

6. SMJERNICE ZA INSTITUCIONALNU PODRŠKA ZA RAZVOJ CIRKULARNE EKONOMIJE

Kao smjernice za prevazilaženje postojećih prepreka za uvođenje cirkularnih poslovnih modela za pojedine društvene aktere koji imaju mogućnost da učine ključne korake, izdvojili smo sledeće preporuke:

- Obezbediti potpunu pokrivenost uslugom prikupljanja komunalnog otpada svih fizičkih i pravnih lica na teritoriji opštine (akter: jedinica lokalne samouprave);
- Obezbediti infrastrukturu potrebnu za jasno utvrđivanje količina komunalnog otpada koji se prikupi u jedinici lokalne samouprave (akteri: jedinica lokalne samouprave, preduzeće kome je povjerena djelatnost upravljanja komunalnim otpadom);
- Obezbediti uspostavljanje funkcionalnog sistema za primarnu selekciju komunalnog otpada i lokalnog tretmana kako bi se smanjile količine koje se odlažu na deponiju, a povećale količine iz kojih se mogu dobiti korisne materije i energija (akteri: jedinica lokalne samouprave, preduzeće kome je povjerena djelatnost upravljanja komunalnim otpadom);
- Definirati odgovornosti i funkcionalan sistem za odvojeno prikupljanje opasnog otpada i posebnih tokova otpada na teritoriji jedinice lokalne samouprave;
- Uvesti dugoročne podsticajne mjere za pravna lica koja posluju u skladu sa principima cirkularne ekonomije (akteri: jedinica lokalne samouprave, nadležni državni organi);
- Obezbediti pokrivanje dijela troškova pravnim licima nastalih tokom procesa prelaska sa linearne na cirkularnu ekonomiju (akteri: jedinica lokalne samouprave, nadležni državni organi);
- Podstaknuti i podržati saradnju privrede i naučno-istraživačke zajednice u cilju unaprjeđenja procesa proizvodnje i pružanja usluga u smjeru cirkularne ekonomije (akteri: jedinica lokalne samouprave, nadležna ministarstva);
- Obezbediti poštovanje propisa u oblasti upravljanja otpadom (akteri: nadležne inspeksijske službe);
- Obezbediti poštovanje principa „zagađivač plaća“ i „principa produžene odgovornosti“ kako bi se u cijenu proizvoda i usluga realno uključili troškovi upravljanja otpadom i zagađenja životne sredine i spriječilo prebacivanje ovih troškova na građane (akter: nadležno ministarstvo);
- Obezbediti jasnu vidljivost pozitivnih primjera u cirkularnoj ekonomiji i njihovu prednost kroz uvođenje i proširivanje obima „zelenih“ javnih nabavki u državnom sektoru (akteri: nadležna ministarstva, i druge nadležne institucije);
- Podržati aktivno uključivanje organizacija civilnog društva i medija u promociju cirkularne ekonomije i pozitivnih primjera (akteri: jedinica lokalne samouprave, nadležna ministarstva);
- Obezbediti edukativne programe za predstavnike sva tri sektora o cirkularnoj ekonomiji i prednostima koje ona nudi (akteri: jedinica lokalne samouprave, nadležna ministarstva, Privredna komora CG, organizacije civilnog društva).

7. PRIORITETNE OBLASTI RAZVOJA CIRKULARNOSTI ZA JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE

Prioritetne oblasti razvoja cirkularnosti za lokalnu samoupravu opštine Mojkovac su:

1. Turizam - prirodni, klimatski uslovi za liječenje, rehabilitaciju, rekreaciju u čistoj sredini – očuvanje tradicionalnih zanata, lovni turizam.
2. Poljoprivredna proizvodnja osnov budućeg privrednog razvoja – ratarstvo, stočarstvo. – dobar osnov sirovina za kvalitetnu prehrambenu proizvodnju, manjeg obima;
3. Drvno-prerađivačka industrija – neophodno očuvanje šumskih zasada, formiranje novih, kontrola sječe,

Sagledavajući realno stanje i izuzetne potencijale u pogledu jedinstvenih prirodnih vrijednosti i bogatstva kojima opština raspolaže može se zaključiti da postoje preduslovi za ubrzani društveni i ekonomski razvoj i promjenu statusa nedovoljno razvijene lokalne samouprave, kroz primjenu principa cirkularnosti i realizaciju aktivnosti koje tome mogu značajno doprinijeti.

7.1. Prioritetne aktivnosti za razvoj cirkularne ekonomije

Tabela 1. Prioritetne aktivnosti za razvoj cirkularne ekonomije

Oblast/Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Partner u realizaciji aktivnosti	Rok završetka	Potrebna fin. sredstva (RSD)	Indikator uspešnosti
JAVNE USLUGE I IZGRAĐENO OKRUŽENJE (prostorno planiranje, upravljanje vodama, otpadom, čistoća, saobraćaj, rasvjeta, pijace, javne zelene površine...)	Cilj: Unaprjeđenje kvaliteta javnih usluga primjenom principa cirkularnosti od značaja za stvaranje uslova daljeg društvenog razvoja i zaštite životne sredine				
Uspostavljanje sistema primarne selekcije komunalnog otpada	Opštinska uprava	Preduzeće „Komunalne usluge-Gradac“	2028		Povećanje stepena reciklabilnog materijala
Uvođenje sistema kućnog kompostiranja u zonama individualnog stanovanja	Opštinska uprava	Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera (nadležno Ministarstvo) Donatorske institucije	2026		Smanjenje količine otpada namijenjenog odlaganju
Izgradnja reciklažnog/ Reciklažnih dvorišta	Opštinska uprava	Nadležno Ministarstvo Donatorske institucije	2026		Povećanje stepena reciklabilnog materijala
Izbor lokacije za privremeno skladištenje otpada od građenja i rušenja	Opštinska uprava	Preduzeće „Komunalne usluge-Gradac“	2024		Uspostavljeno upravljanje otpadom od građenja i rušenja
Priprema projektno- tehničke dokumentacije za izgradnju postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda u Mojkovcu	Opštinska uprava	Privredni subjekti koji se bave izradom projektne dokumentacije	2026		Izrađena projektno-tehnička dokumentacija Podnijeta aplikacija za finansiranje izgradnje
Zamjena postojećeg azbestno-cementnog cjevovoda u dužini od 3 km	Opštinska uprava	Donatorske institucije	2025		

Oblast/Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Partner u realizaciji aktivnosti	Rok završetka	Potrebna fin. sredstva (RSD)	Indikator uspešnosti
Izrada projektno-tehničke dokumentacije za izgradnju biciklističkih staza	Opštinska uprava	Privredni subjekti koji se bave izradom projektne dokumentacije	2025		
Priprema projektno-tehničke dokumentacije za proširenje, praćenje i kontrolu rada javne rasvjete korišćenjem fotonaponskih panela	Opštinska uprava	Privredni subjekti koji se bave izradom projektne dokumentacije	2025		Izrađena projektno-tehnička dokumentacija Podnijeta aplikacija za finansiranje izgradnje
ENERGETSKA EFIKASNOST I OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE	Cilj: Racionalno upravljanje energijom, povećanje energetske efikasnosti i povećanje iskorišćenja potencijala obnovljivih izvora energije				
Formiranje tima za energetiku opštine Mojkovac	Opštinska uprava	/	2024		Formiran tim za energetiku.
Formiranje i vođenje elektronske baze podataka o potrošnji energije i goriva u javnim objektima koji se finansiraju iz budžeta opštine Mojkovac	Opštinska uprava	/	2024		Formirana elektronska baza potrošnje energije i goriva u javnim objektima koji se finansiraju iz budžeta opštine.
Obavljanje energetskih pregleda javnih zgrada na teritoriji opštine Mojkovac	Opštinska uprava	Organizacije koje koriste javne objekte i privredni subjekti koji obavljaju energetske preglede	2027		Obavljeni energetske pregledi svih javnih zgrada i objekata na teritoriji opštine Mojkovac.
Izrada projektno-tehničke dokumentacije energetske sanacije školskih i predškolskih objekata, kao i objekata dečije zaštite na teritoriji opštine Mojkovac	Opštinska uprava	Privredni subjekti koji se bave izradom projektne dokumentacije	2028		Izrađena projektna dokum. energ. sanacije za sve školske i predškolske objekte i objekte dečije zaštite na teritoriji opštine Mojkovac
Energetska sanacija škola sa teritorije opštine Mojkovac	Opštinska uprava,	Privredni subjekti koji se bave izvođenjem energetske sanacije objekata Donatorske institucije	2027		Završena energetska sanacija 2 (dvije) škole sa teritorije opštine Mojkovac

Oblast/Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Partner u realizaciji aktivnosti	Rok završetka	Potrebna fin. sredstva (RSD)	Indikator uspešnosti
Izrada projekata korišćenja obnov. izvora energije (pelet i drvena sečka, solarna energija, toplotne pumpe) u energetske saniranim javnim objektima opštine Mojkovac	Opštinska uprava,	Privredni subjekti koji se bave izradom projektne dokumentacije	2027		Izrađeni projekti korišćenja obnovljivih izvora energije u energetske saniranim javnim objektima.
DOBRO UPRAVLJANJE I ZELENE JAVNE NABAVKE	Cilj: Povećanje efikasnosti rada Opštinske uprave i uvođenje zelenih javnih nabavki				
Uspostavljanje centralizovane baze podataka za potrebe analize i kontrole poslovanja i izveštavanja	Opštinska uprava	Preduzeće „Komunalne usluge-Gradac“ JP, javne ustanove	2027		Uspostavljena centralizovana baza podataka.
Unaprjeđenje dostupnosti i transparentnosti podataka o aktivnostima opštinske uprave i javnih ustanova i preduzeća	Opštinska uprava	Preduzeće „Komunalne usluge-Gradac“ JP, Javne ustanove	2026		Uspostavljene i unaprjeđenje digitalne platforme
Sprovođenje zelenih javnih nabavki	Opštinska uprava	Preduzeće „Komunalne usluge-Gradac“ JP, javne ustanove, privredni subjekti	2024		Broj realizovanih zelenih javnih nabavki.
MODERNA I INOVATIVNA PRIVREDA I PREDUZETNUŠTVO, digitalizacija i slijedljivost	Cilj: Unaprjeđenje podrške preduzetnicima, mikro preduzećima i MSP u razvoju cirkularnog modela poslovanja				
Sprovođenje stalnih obuka za male poljoprivredne proizvođače i individualne poljoprivrednike	Opštinska uprava	MSP, udruženja malih proizvođača, Donatorske institucije, Privredna komora	2029		Broj projekata u kojima su privredni subjekti uzeli učešće ili su im odobrena finan. sredstva za prelazak na cirkularni model poslovanja.
Formiranje baze podataka MMSPP na osnovu prirode njihove oblasti proizvodne djelatnosti	Opštinska uprava	Privredni subjekti	2026		Uspostavljena baza podataka.

Oblast/Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Partner u realizaciji aktivnosti	Rok završetka	Potrebna fin. sredstva (RSD)	Indikator uspešnosti
Priprema preporuke za udruživanje MMSPP u pogledu razvoja industrijske simbioze i saradnje sa odgovarajućim NIO u cilju razvoja inovativnih ideja u oblasti CE	Opštinska uprava	NIO (instituti, fakulteti)	2029	N/A	Broj inovativnih ideja razvijenih u saradnji sa NIO.
Podrška MMSPP i udruženjima u pripremi dokumentacije za učešće u projektima finansiranja i su-finansiranja za prelazak na cirkularni model poslovanja	Opštinska uprava	MSP, udruženja malih proizvođača, Donatorske institucije	2029		Broj projekata u kojima su privredni subjekti uzeli učešće ili su im odobrena finan. sredstva za prelazak na cirkularni model poslovanja.
KAPACITETI ZA TRANZICIJU KA CIRKULARNOJ EKONOMIJI	Cilj: Unaprjeđenje kapaciteta za tranziciju ka CE u javnom sektoru, privrednim subjektima, institucijama, medijima, organ. civilnog društva i građana				
Unaprjeđenje akta o Sistematizaciji radnih mjesta sa opisima poslova koji se odnose na CE	Opštinska uprava	/	2024	N/A	Usvojen akt o sistematizaciji radnih mjesta u kojem su opisi poslova dopunjeni poslovima koji se odnose na CE.
Edukacija zaposlenih u opštinskoj upravi, JP i javnim ustanovama za primjenu i sprovođenje zelenih javnih nabavki	Opštinska uprava	Javne ustanove, Preduzeće „Komunalne usluge- Gradac“ JP	2024		Broj službenika opštinske, JP i javnih ustanova koji su pohađali obuke.
Sprovođenje obuka u oblasti CE kroz Program stručnog usavršavanja za službenike na lokalnom nivou	Opštinska uprava	Nadležno Ministarstvo	2025	1.300.000-1.800.000	Broj realizovanih obuka. Broj službenika opštinske uprave koji su pohađali obuke.
Realizacija obuke za privredne subjekte u oblasti CE	Opštinska uprava	Privredni subjekti Nadležno Ministarstvo UNDP	2026-2027		Broj učesnika koji su pohađali obuku.

Oblast/Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Partner u realizaciji aktivnosti	Rok završetka	Potrebna fin. sredstva (RSD)	Indikator uspešnosti
Realizacija programa obuke upravljanja otpadom od hrane u HORECA sektoru u ugostiteljskim objektima u Mojkovac	Opštinska uprava	UNDP	2026		Broj učesnika koji su bili uključeni u obuku.
Dizajniranje i realizacija kampanje podizanja svijesti građana o značaju CE	Opštinska uprava	RSM, JP, privredni subjekti, obrazovne institucije, građani, Nadležno Ministarstvo	2028	15.000.000	Broj realizovanih događaja u okviru kampanje podizanja svijesti građana.

7.2. Preporuke prioritetnih oblasti za razvoj cirkularne ekonomije

Imajući u vidu izuzetne potencijale u pogledu dosadašnjeg razvoja poljoprivrede, ukazuje da budući privredni razvoj treba usmjeravati ka modernom i inovativnom preduzetništvu prije svega u **podizanju nivoa organske poljoprivrede kroz jačanje malih proizvođača i povezivanja sa velikim proizvođačima u ovoj oblasti i povezivanje sa turističkim potencijalima.**

Privredne grane koje su povezane sa preradom mliječnih proizvoda i tradicionalnim stočarstvom imaju veliki potencijal u postojećoj prepoznatljivosti proizvoda sa ovih prostora. Potencijal poljoprivredne proizvodnje, prvenstveno stočarstva, kroz izgradnju kapaciteta malih proizvođača organske proizvodnje je neiskorišćen, odvija se na individualnom nivou. Potrebno je konstantno jačati kapacitete i sprovoditi stalnu edukaciju kako bi se individualna poljoprivredna gazdinstva formalizovala u preduzetnički sektor i jačala ova grana privrede.

Istovremeno, imajući u vidu izuzetne potencijale u pogledu prosječne vrijednosti energije sunčevog zračenja, mogućnosti iskorišćenja drugih obnovljivih izvora energije **poput peleta i drvne sečke** može se zaključiti da se za dalji razvoj cirkularne ekonomije treba prvenstveno fokusirati na sve aktivnosti koje mogu doprinijeti povećanju energetske efikasnosti, odnosno, povećanju iskorišćenja obnovljivih izvora energije.

Takođe, neposredna blizina nacionalnih parkova i **Zabojsko jezero** sa jedinstvenim prirodnim ljepotama predstavljaju izuzetan potencijal za razvoj eko turizma uz mogućnost sinhronizacije i podsticanja **organske poljoprivrede**, ali i prerade od strane malih privrednih subjekata koji su već pokazali spremnost za inovativnost i primjenu principa cirkularnosti u svom poslovanju.

Kako bi se ovi pravci društvenog i ekonomskog napretka ispunili, potrebno je uložiti **dodatne napore na nivou lokalne samouprave** ka sprovođenju, praćenju i unaprjeđenju strateških i planskih dokumenata, ali i podizanju nivoa znanja zaposlenih u javnom i privatnom sektoru u pogledu primjene principa cirkularnosti i jačanja podrške u smislu povezivanja relevantnih zainteresovanih strana i saradnje sa naučno-istraživačkim organizacijama i potencijalnim izvorima finansiranja. U ovoj oblasti od izuzetnog značaja je da se posebna pažnja usmjeri na dostupnost informacija i transparentnost u radu organa javne uprave i omogućiti adekvatno informisanje i učešće građana opštine Mojkovac

8. PRAĆENJE NAPRETKA U IMPLEMETACIJI MAPE PUTA (MONITORING)

8.1. Izvještavanje o napretku u razvoju cirkularne ekonomije

Da bi se osiguralo adekvatno praćenje sprovođenja plana i efikasna koordinacija svih zainteresovanih strana uključenih u realizaciju mape puta, jedinica lokalne samouprave bi trebalo da imenuje **Koordinatora za praćenje napretka u implementaciji mape puta za cirkularnu ekonomiju**.

Jedinica lokalne samouprave (i svaki drugi nosilac aktivnosti) trebalo bi da ima obavezu da po završetku kalendarske godine, a po potrebi i češće, **pripremi izveštaj o realizaciji aktivnosti (mjera ili inicijativa)** za koje je zadužena i dostavi Koordinatoru. Praćenje će se vršiti preko kvalitativnih i kvantitativnih pokazatelja za mjerenje učinaka (indikatora uspješnosti).

Na osnovu prikupljenih podataka, Koordinator ima obavezu da objedini podatke i pripremi Godišnji izveštaj o implementaciji Lokalne mape puta za cirkularnu ekonomiju. U godišnjem izvještaju potrebno je sumirati ostvarene rezultate i dati predloge za eventualna poboljšanja implementacije Mape puta, metode implementacije i kvalitet rezultata. Shodno tome, ovaj dokument predstavlja alat koji omogućava praćenje da li se konkretne aktivnosti sprovode po planu, u definisanim rokovima i da li se dostižu ciljevi utvrđeni u Mapu puta.

Po završetku petogodišnjeg perioda, potrebno je izvršiti evaluaciju implementacije mape puta, odnosno, analizu efekata svih sprovedenih aktivnosti i stepena ispunjenosti ciljeva kako bi se izveli zaključci i preporuke za naredni period.

Pored evaluacije efekata i stepena ispunjenosti ciljeva Mape puta za realizovani petogodišnji period, Završni izveštaj treba da sadrži i podatke o sprovedenim aktivnostima, napomene u vezi sa teškoćama koje su se javile u realizaciji i predloge za njihovo otklanjanje, kao i obrazloženja za izostanak realizacije pojedinih aktivnosti.